

MIKOLA DERBUSH
518 - 4th ST. N. E.
MINNEAPOLIS 13, MINN.

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIII

ВЕРЕСЕНЬ — 1962 — SEPTEMBER

Ч. 152

diasporiana.org.ua

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Костенко Ліна	Нові поезії	1
Галан Анатоль	Загибель скрипаля	2
Аркас Микола	Наш степ	3
Сварог Вадим	Чому загинув Перемітько	7
Демиденко І.	Безнадійний стан шкіл українознавства	10
Соловей Дм.	Розподіл між республіками СРСР кількості пенсіонерів та держав- них фондів на соціальне забезпечення	13
Архімович О.	— Історично-ботанічні праці проф. Г. М. Гордієнка	19
Манило І.	— Байки й сатири	29
	Огляд преси. Листування. Бібліографія.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Табун асканійських оленів у заповіднику Асканія Нова на Херсонщині. Порода асканійських оленів виведена шляхом схрещування кримського благородного оленя (марала) з іншими породами. Асканійський олень добре аклітизувався в українських степах і не потребує навіть укриття від палючого сонця. Він цілий рік живе під відкритим небом і випасається в степу в мішаній череді, легко приручається. Самці асканійського оленя часто важать по 300 кг. Асканійський олень дуже цінна м'ясна тварина. Його роги використовують на панти (лікувальний препарат), а шкіру — на виготовлення замши.

Заповідник Асканія Нова розсилає асканійських оленів для природної акліматизації в цілому ряді місць в Україні та Молдавії. Тепер

асканійського оленя можна зустріти в херсонських плавнях, коло Великої Лепетихи, під Запоріжжям, у лісах під Києвом та Вінницею, в Кримській області.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Косенко П., Валенсія, Венецуеля	1
Бойко Федір, Торонто, Канада	1
Романенко Григорій, Торонто, Канада	1
Чигринців М. Каракас, Венецуеля	1
Кошиць Тетяна, Вінніпег, Канада	1

НА РОЗБУДОВУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Гладко Петро, Чикаго, США	2.00
Андрієвський В., Нью-Йорк, США	2.00
Ростенко М., Детройт, США	2.00
Бондаренко Є., Форт Вайн, США	1.50
Вишинський І., Форт Вілліам, Канада	1.50
Гибалка К., Бруклін, США	1.00
Кошиць Тетяна, Вінніпег, Канада	1.00
Шембель Галина, Бінггемптон, США	1.00
Грушецький М., Париж, Франція	1.00
Лиська Марія, Монреаль, Канада	0.50
Сердечно дякуємо всім за допомогу!	Ред.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

1. За кілька днів по виході цього числа журналу розсилаємо всім замовникам підручник з географії України.

2. У справі другої частини граматики української мови (Синтакса) повідомляємо: видавництво уже одержало від п. Д. Кислиці половину рукопису, над другою половиною автор працює і вишле нам по закінченні рукопису. Важко сказати тепер, коли саме вийде цей підручник з друку, бо тут ми залежимо цілком від автора, але сподіваємось у січні дати його в продаж.

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

Приватні лекції рисунку, малярства та композиції для осіб різного віку дає Петро Магденко в Тсронті.

Зацікавлених проситься телефонувати на

LE 5-8545

Купіть ці книжки!

1. Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Про цю книгу див. у "Нових Днях" за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників "Нових Днів" — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. "НОВИЙ ОБРІЙ", ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 доларя.

Обидві книжки замовляти в "Нових Днях".

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волянйк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00

США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми)

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOW I DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M. G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26).
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOW I DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Authorized as Second Class Mail by the Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

Ліна КОСТЕНКО

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

ЧУМАЦЬКИЙ ВІЗ

У Крим далекий виряджали сина.
Волів купляли, ярма і занози.
На оболоні мати голосила
і виливала на чумарку сльози.

Гули степи. Воли жували літо.
Печаті ратиць відміряли дні.
Туди ішли — як оживало жито.
Назад брели по мертвенній стерні.

Топили серце чумаки у кварти.
І, розхитавши гопаком корчму,
везли в степах, просмолені, чубаті,
важченну сіль, тараню і чуму.

Вона цвіла єгипетським намистом,
турецьким капцем в'язала до стопи,
і гайворонням, ніби чорним листом,
із неба облітала на степи.

Пограбувавши золоті хорони,
вітри в гаях ділили бариші.
Росла у тілі передсмертна втома,
передпісенна туга — у душі.

Полудрабок здригався під рукою,
Гойдалось небо і пливло, пливло...
І, захлинувшись тугою терпкою,
лягав чумак пилюці на крило.

Виймали хлопці із ярма занози.
Шапки здіймали, випрягши волів...
Вогонь в'їдався в чорні ребра воза,
прив'язані за дишель до землі.

Худі тополі сплять довготелесо
над безгомінням стомлених доріг.
І полум'ям обгризені колеса
під вічним небом замітає сніг.

А в небі сяє між своїм обозом
Великий Віз безсмертністю коліс...
Оце і вся різниця поміж возом
і мрією про той же самий віз.

СЬОМЕ НЕБО

Благословляю ті сліди.
благословляю ті дороги,
що привели мене сюди —
в мистецтва зоряні чертоги!

Тут сьоме небо,
верх бажань,
мета духовної жадоби,
причина слізних уповань —
сам бог і всі близькі особи.

Пророки, ангели, святі,
секретарки і херувими.

Благословенна мить в житті,
коли сідаєш поруч з ними.

Блаженна мить, священна мить!
Але хай Бог мене простить,
що я штовхався якомога,
щоб сісти ближче біля бога.

Щоб воскурити фіміам,
і разом випити сто грам,
і щоб сподобитись тих страв,
що божий кухар готував.

О, божа велич неземна!
О, запах редьки і вина!

Закурить бог — і від цигарки
на небі створюється хмарка.
Бог плює в космос — цілу мить
здається, що зоря летить.
А як гикне, то що й казати? —
всі гості покотом лежать.

І я лежу, і я тремчу:
а що, як милість обмине —
бог не поплеще по плечу
простого смертного, мене.

Є, правда, чутка, що і він,
не кажучи лихого слова,
земного батька простий син,
в боги потрапив випадково.

Та — нічирк!
Бо хто ж не зна —
у нього сила неземна.

Що Саваоф? Старий дивак.
Із глини сотворив людину.
Оце так бог, оце мастак!
Перетворив її у глину.

...

Все більше на землі поетів,
вірніше —

тих, що вміють римувати.
У джунглях слів поставили тенета,
але схопили здобич ранувато.

Зайці, папуги, гнізда горобині...
Великий щebet, писк і цвірінчання —
таке,

що часом хочеться людині
поезії шукати у мовчанні.

Хай метушиться дріб'язок строкатий,
мінє шерсть залежно від погоди...
Поете,

вмій шукати і чекати!
Найкращий вірш ще ходить на свободі.

(«Вітчизна», ч. 7, 1962, Київ.)

ЗАГИБЕЛЬ СКРИПАЛЯ

За народнім переказом

Ф. Е. Дзержинський помер 20 липня 1926 р. від параліча серця, після полум'яної промови на пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б), скерованої проти Троцького, Зінов'єва й інших ворогів партії і народу.

(Енциклопедичний словник, стор. 546, 1955 р.)

...Хіба не краще, як Фелікс Едмундович, Серце віддати часам на розрив?!

В. Маяковський

Серце було безсумніву чуйливе. В ньому жили звуки. Вони народжувались під тонкими й рухливими, як маленькі змійки, пальцями, пробивали кору людської байдужості, будили високі пориви... Сам найбільший пролетарський письменник, Олексій Максимович Горький, слухаючи гру Фелікса, блаженно закривав очі, а після закінчення її говорив помітніше, ніж завжди, натискаючи на О:

— Подумайте, який у ньОгО ОсОбливий талант. Він ОбОв'язкОво буде великим артистОм. У ньОгО скрипка прОстО співає, а не грає...

У російських письменницьких колах балакали, наче б то гра Дзержинського, що її одного разу слухав поет Ніколай Тіхонов, дала йому надхнення для найемоційнішого вірша:

Скрипка, жить без боли не могу я,
Покорись, хорошая, не плачь!
Пусть тебя, как девушку нагую,
До утра насилует скрипач...

Але Дзержинського артистична кар'єра не приваблювала. Він був "професійним революціонером", мріяв про скинення царату, хоч той царат йому, дворянинові з багатим маєтком у Віленській губернії, жодного зла не зробив. Революційність молодого Фелікса скоріше брала свій початок від скуки, була наркотичним збудником для пересиченого панича.

Після тюрем, заслань і перемоги "великої жовтневої", Фелікс Дзержинський, за пропозицією Леніна, очолив Всеросійську Чрезвычайну Комісію. Хто з колишніх радянських підданих не пам'ятає газетних портретів цього "полум'яного борця за соціалізм"? Козлобороде обличчя сатира аж ніяк не гармоніювало з форменним "чрезвычайським" кашкетом. Це була карикатура, насмішлива й гидка, як сама, ще небувала в світі, установа.

Ленін не любив без потреби вмочати власні пальці в кров. Він дав санкцію на розстріл царської родини, а в усьому іншому цілком покладався на Дзержинського. Ленін говорив:

— Фелікс, ти до мене із своїми списками кандидатів на розстріл не ходи. Це твоя справа. Звичайно, розслідуй добре, але в разі вини буде доказано, не церемонься.

І Фелікс не церемонився. Всеросійська м'ясо-рубка працювала бездоганно. Особливих розслідувань, проте, не було в ті гарячі місяці й роки, просто не вистачало часу. Голови буржуїв ціни-

лись дешевше від склянки насіння... П'яні матроси-чекісти відвідували багаті, добре устатковані квартири, забирали коштовності, звичайно, до своїх кишень, а господарів тягли жужмом у льохи "чрезвычайки", звідки мало хто повертався.

Усний переказ не доніс до наших днів імені героїні, невідомої східньої Шарлоти Корде. Говорили, що вона була князівною, зовсім молоденькою й надзвичайно гарною. Її не кинули в льох, пошкодували молодости й краси, зате кинули батька — князя.

Дівчині радили схватись, виїхати куди небудь на провінцію, замести сліди. Але вона пішла до Дзержинського, благала помилувати її доброго тата, що завжди був за народ, нікого не ображав, нікому не зробив зла.

І музичне серце розм'якло. Дзержинський дав слово завтра ж звільнити князя, а дочці сказав:

— Хліб за хліб... Я покохав вас з першого погляду. Все, про що ви попросите, буде для мене законом. Ніхто до вас не доторкнеться. Але ви повинні стати моєю дружиною.

— Дружиною? Хіба ви неодружені?

— Ні... Себто, треба дивитись на речі ширше... Революція звільнила нас від багатьох чудних обов'язків, наприклад, від того, щоб цілий вік жити з нелюбою. Я давно вже не люблю свою дружину й не живу з нею. Розумієте мене?

Дівчина розуміла одно: якщо вона зараз відмовить всесильному Дзержинському, надію на звільнення батька доведеться поховати навіки. І того ж вечора княжну перевезли в окремий, у когось реквізований будинок, комфортабельно обставлений, повний обслуги. Того вечора Дзержинський з особливим захопленням грав на скрипці, грав спеціально для тієї, що, як сонце, освітила його життя...

Минуло три дні.

— А де ж батько? — спитала колишня князівна. — Чому він не приходить?

— Бачиш, дорога, — відповів Дзержинський, — так одразу все не робиться. Перш, ніж випустити з тюрми, треба додержати певних формальностей, винести судовий вирок про те, що твій батько не підлягає карі й ніколи більш не може бути арештований.

Насправді ж, Дзержинський добре знав, що звільняти не було кого, що старий князь давно одержав порцію олива в потилицю й невідомо де закопаний. Проте голова ВЧК не почував себе винним. Він мав добрий намір випустити на всі чотири сторони батька своєї коханки, але... чорт же їх знав, що вони, ці підлеглі, так квапляться. Князя "ліквідували" без суда й слідства, лише на тій підставі, що він князь.

Минуло ще два тижні.

— Де ж мій батько? Скажи мені, нарешті, правду! — попросила юна жінка.

І Дзержинський признався. Він радив забути

**Найшвидша і найдешевша в Торонті
ПЕРЕВОЗКА ХАТНІХ РЕЧЕЙ І МЕБЛІВ**

В разі потреби телефонуйте:

А. Максимлюк — LE 3-3724

“прикре непорозуміння”, обіцяв тішити й берегти свій скарб. Він безумно кохав її...

Але “скарб” другого дня шез. І з’явився лише через шість років, таким же блискучим, але цілком зрілим. З’явився в службовому кабінеті Держинського, попередньо попросивши доповіді про себе.

— Ти?!

— Я...

— Але де ж ти була, моя радосте, чому пішла від мене? Чому?

— Бачиш, я дуже глибоко переживала... Мені здавалося, що все ж таки ти був причиною смерті мого батька і я не могла з тобою лишатись. Але тепер я змінила свою думку. Ти не винний. Ти не хотів цього. Правда?

— О, звичайно, дорога, звичайно, на хотів! Як добре, що ти це нарешті зрозуміла. Де ти

спинилася? В готелі “Червона Москва”? Як прикро, що я не можу зараз поїхати разом із тобою! Але завтра ти приходи до мене вдень, і я тебе влаштую ще краще, ніж колись. Я зараз мушу йти на нараду. Ось напишу тобі перепустку, інакше тебе не випустять з нашої будівлі. Сюди можна, а звідси ні. Розумієш?

Держинський схилився над столом, і коли поставив свій підпис на перепустці, раптом відчув гострий, несподіваний, як блискавка, укол у спину. Володар людського життя не встиг навіть крикнути.

Жінка спокійно вийшла, а за півгодини особистий секретар Держинського, занепокоєний тим, що начальник не показується з кабінету, зазирнув туди й побачив: за столом сидів “залізний Фелікс”. А між лопатками в нього стирчав, до руків’я застромлений в тіло, елегантний кинджал.

Д-р Микола АРКАС

НАШ СТЕП

(Продовження з поперед. числа)

Подибувались й невеличкі гаї явора та бересту, проткані калиною, а у вогких місцях, у низинах — вільшина з вербняком.

Вздовж одвічних шляхів подекуди висились старі, гіллясті, поцятковані дуплами, верби, що з віддалі здавались не то високими, стрімкоспадистими могилами, не то осадкуватими вежами, не то величезними копицями сіна.

Верби ті давно колись посадили чумаки; вони були віхами на їхній дорозі, місцем відпочинку у спеку. Там, під ними, часто таїлася криничка, там, під ними, диміли чумацькі кабиці, там паслися, ремигаючи, вірні друзі чумацькі, круторогі полові воли.

А іноді такі старі дуплисті верби були зеленим, співучим надгробком безталанного братчика-чумака, що загинув у дорозі чи від ногайської стріли, чи від мору-чуми, чи від ножаки захлявної степового розбишаки.

Непримхлива, стійко-витривала й уживчива наша степова верба! Устромиш вербову хворостинку в землю й глянть: за рік, за два, гола лозина обернеться в кучеряве деревце.

Швидко росте верба й небавом розкидає вже вкруг свого коріння благодатну тіль-холодок. Така верба бувала великою радістю подорожників, як арабові пальма в сагарській пустелі; у її холодку він відпочивав, успокоївши спрагу, і рушав у дальшу дорогу.

Гнуть і мордують таку самітню вербу степові бурі, мерзне вона на лютих морозах серед безбережних, вкритих снігом, просторів, але, навіть у палючу спеку, серед випраглого, вигорілого степу, верба зеленіє саме так, як над ставком, і вабить до себе мандрівника.

Любив наш народ це дерево і споконвіку співав про нього багато багатозвучних пісень. Вер-

ба, як і тополя, оздобляла обійстя селян, запорозькі зимовники; зеленіли верби над криницями, на роздоріжжях над Розп’яттям, никли над мрійною повіддю ставків, пошепки розмовляли з очеретами та кугою, облямовували греблі, кидали свою тіль на скромні могилки сільського цвинтаря.

Вірною подругою була верба й нашого селянина, і козака, і чумака. Недаремно ж у старовинному переказі оповідається, як одного разу сестра убитого в січі козака так побивалася, так плакала над його тілом, що милосердний Бог зглянувся над нею й обернув її у плакучу вербу. І хилиться вона з того часу до свого любого брата, до зітлілих збутків його, й губить іскристі сльози-росинки на могилу. Горе-скорбота вірної подруги-сестри, її безмежна туга, — пережила віки й живе донині...

Дехто думає, що степи були цілком безлісі. Таке уявлення помилкове. У степах траплялися діброви й ліси, навіть дрімучі пущі; вони розлягалися, головним чином, вздовж степових рік. Розуміється, бували то ліси листяні: дуб, берест, рідше бук, береза, по логах — вільха, черемха, хашчі ліщини, верба, липа, явір, в’язь, граб тощо, а подекуди, на північній помежжю степів, подибувались й шпилькові породи, як сосна, модрина, рідко — ялина. На західних окраях степу, при узгір’ю буковинським, подибувався й дорогоцінний тис. Гарні були ті ліси й таїли в своїх нетрах силу звіря.

Несходимий, дикий і буйний ліс у гирлах славути Дніпра й звався Базавлугом; частиною був то ліс плавневий з величезними вербами. Так званий, «Чорний ліс» займав широку просторинь коло пізнішого Лисаветграду й рештки його ще й я пам’ятаю.

У лощинах, на грузькому ґрунті поблизу

річок та ставків, краєвид різко мінявся, набуваючи плавневого характеру. Там бував очерет, ку-га, що маяла буробрунатними, мов оксамитовими, кияхами, оситняг, рогіз, річна осока, запашна м'ята, болотна бузина, бодяга, багно, білозір, осот, виринниця, болотоцвіт, жабрій, кінський, звичайний та горобиний щавель; жабурник, біле латаття, жовті глечики чи водяний мак, перолисник і кушир, водяні або чортові горішки, ряска, сусак або жаб'яча цибуля, різні рдесники та інші водолюбні рослини, плавали чи росли прямо у воді в протоках, у затонах, при болотистих берегах.

Високі верби, кошлаті й розгилісті, купно з густими зарослями розмаїтого верболозу: шельюги, білолозу, тали та чернолозу, то відступаючи од узбережжя в глибину низинного степу, в луги, то вузькою смугою облямовуючи водяну гладину, домінували над багатотравним килимом плавень і бували сідлищем водяного й лугового птаства.

Зрідка й несподівано перед очима подорожника одкривалась сизаво-зелена повінь степового озерецька-ставка, що ховався в затишному логу чи в розщепленні балки, самим Богом зачаченої в тому місці греблею. І там верби та очерет, і там голосні пісні й перегукування водяної птиці, і там плавневі пахощі, дурманячі голову. Ось їжить-ся їжакова трава, рута-м'ята нидіє, аж дух забиває, ось авран-зілля вузьколисте з біло-червоними квіточками, ось медуниця, ось зілля татарське і лепеха, що нагадує очерет, ось цілюще ведмеже вухо, ось черевички Божої Матері в золоточку й там же стелиться хрещатий барвінок. Та хіба перелічить людська мова все квітчасте лугове й степове багатство?.. Скрізь по степах, куди не кинь оком, горбились-сумували то самітні, то парні, то по три докупки, могили, свідки сивої старовини.

У своїм лоні сховали вони древню, казкову бувальщину й тлін тих невідомих степових лицарів, що в незапам'ятні часи склали свої буйні голови на шовковий килим тирси:

*... І могили по Україні смерть порозкидала,
Кров'ю землю напоїла, кістками проткала,
Сльозми-горем килим степу рясно гантувала,
Плач-ридання чудодійно в пісню обертала...*

Могили ті насипали над своїми вождями та співбойцями легендарні кіммерійці, грізні скити, воївничі сармати та інші кочові й напівкочові народи, що надовго чи ненадовго закріплювалися в степовому просторі. Іноді, вони встановляли на самій маківці могили груботесаного кам'яного ідола, так звану «кам'яну бабу», божество, що стерегло вічний супокій мерця, а одночасно, було далеко видною прикметою — надмогильним пам'ятником над ним.

Набагато пізніше, особливо високі могили були вартовими постами козаків-гетьманців та запорожців; на них вони споруджали «хвигури»-вишки, звідки оглядали степи і, спостерігши ординців, підпалювали віхті политої дьогтем соломи, скрученої джгутом на довгій жердині, застромленій на самому верхку могили.

Так, від могили до могили, загубленими в

степах дозорами, хутко передавалась грізна вість про небезпеку і небавом, огневий сигнал доходив до Запоріжжя та до Гетьманщини й піднімав їх на орди хижого наїзника. Нерідко траплялось, що й самі козаки, що наложили головою в далеких степових походах, ховалися своїми товаришами в таких древніх могилах і тоді, їх «лицарське тіло, позите китайкою», ніби вінчало своїми кістками глибоко тліючі під ними останки невідомих степових багатирів казкових діб.

Ті могили давним-давно колись були насипані над ними, як трівкий, непорушний пам'ятник їх слави. Біля могил тих справлялися криваві тризни й плакальниці розпачним голосінням будили степову тишу.

Віки, тисячоліття минули з того часу і ось, в могильні надра, мозолястими руками, козаки опускали тіло вбитого братчика; суворі обличчя схилились над свіжовикопаною ямою, чувся молитовний шепіт, гриміла прощальна сальва і знов степ порожнів, і знов гуляв по ньому вільний вітер.

Розвіяв він пам'ять про багатирів, заніс Бог знає куди їх імена, але до них самих, до німбу їхньої слави, не в силі був доторкнутися; віки, а може і тисячоліття, вінчає німб той їхні спорохнілі останки й мерехтить маревом у пройшлому:

*... Тоді козаки шаблями суходіл копали,
Шапками, приполами персть виймали,
Хведора Безрідного ховали,
Руський «Отче наш» читали,
В семип'ядні пищалі гримали,
У суремки жалібно вихвально,
Високою могилу насипали
І прапірок у головах встромляли,
І премудрому лицареві славу учиняли...*

(Зі старовинної думи «Понад сагою Дніпровую.»)

В уявленні народу нашого ці могили були нерозлучимі з степом, з його зеленим простором, з його історією. Вони — ореол слави над ним, немеркнучий, вічно сяючий, вічно живий. На могутніх крилах орлиних, день і ніч, кружляє над ними Пам'ять про величну Бувальщину, яку творили лицарі, тліючі в їх лоні. Вони, могили ті, — мозчазна, загадкова сторожа, з похмурим докором взираюча на нужденну сучасність, вони — пам'ятник над Пройшлим:

*... Було колись — на Україні
Ревіли гармати,
Було колись — запорожці
Вміли панувати!
Панували, добували
І славу, і волю —
Минулося: осталися
Могили по полю.
Високії ті могили,
Де лягло спочити
Козацькеє біле тіло
В китайку повите;
Високії ті могили,
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять...*

(Т. Шевченко «Іван Підкова.»)

... Сонце гріє, вітер віє
 По степу козачім.
 На тім степу скрізь могили
 Стоять та сумують,
 Питаються у буйного:
 Де наші панують?
 Де панують, бенкетують?
 Де ви забарились?
 Верніться! Дивіться:
 Жита похилились,
 Де паслися ваші коні,
 Де тирса шуміла,
 Де кров ляха, татарина
 Морем червоніла.
 Верніться!
 Не вернуться!

.....
 Навіки пропали!

.....
 Не вернеться козаччина,
 Не встануть гетьмани,
 Не покриють Україну
 Червоні жупани...

(Т. Шевченко «До Основ'яненка».)

Моторошні трагедії відбувалися колись у степах. Були степи ті свідками і славних подвигів і підлої зради; скромної жертвності і шляхетної самовідданості; бачили вони грізні батави, коли, подзвонюючи зброєю, комонні лави лицарів знаскоку зударялись смертним босм; коли —

Од світанку й до смеркання,
 І всю ніч, аж до схід-сонця,
 Над степами, над ярами
 Стріли з посвистом літали
 І дзвонили громом-дзвоном
 Гострі шаблі по шоломах,
 І тріщали, і ламались

Довгі списи на кольчугах
 У незнанім дикім полі...

(З мого переспіву «Слова про похід Ігоря».)

Або коли піші дружини ставали до бою, «іс-полчались на рать», як казали в давнині:

Червоними щитами княжії дружини
 Широкої поля загородили...

(Звідти ж.)

І брязкіт розлягався до неба, галас битви лунав степами, стугоніла земля, просякала кров'ю; хиже галиччя, хижі беркути, злітались на жирування, а Слава орлиним летом кружляла над степом, приникала до вбитих, як рідна ненька голубила їх, заглядала у мертві очі й на скрижалі свої незнищими вписувала їх пам'ять:

Степи, степи широкодолі, зелено-барвистий цвинтар тисячоліть! Як нива житами, засіяні ви безвісними могилами, як персть дощем, политі ви кров'ю...

Тихий шурхіт йде ланами, без вітру нагинається трава; то Слава ходить по обшарах між мільйонами могил й співає вічну пам'ять давно-минулим діям і стугонить у відповідь земля:

Что ми шумить,

Что ми звенить

Далечя рано предз зорями?..

(Первісний текст «Слова».)

Прислухалися степи й до розпачу кинутих, сходячих кров'ю, бійців, що гинули повільною, болісною смертю від спраги й голоду, від палючої спеки чи від стужі снігових буранів.

А скільки безталанців, що заблудилися у бездоріжжі степів, без сліду щезало в зеленій пустелі й тільки вітер буйний, тільки спроквола плинучі хмари, знали про їхню долю!

Збитися з шляху у наші часи — ніякої халеппи, одна морока, а в давнині — то була справжня трагедія:

... Тоді сиві зозулі налітали,

У головах сідали

І так, як рідні сестри, кукували;

Тоді орли сизоперці налітали,

На кучері наступали,

З лоба очі висмикали;

Тоді ще й дрібна птиця налітала,

Коло жовтої кости тіло оббирала;

І вовки-сіроманці набігали,

Кості по байраках, по мелюсах

розношали.

Під зеленим явором ховали:

Тож вони козацький похорон справляли...

(Із старовинної думи «Про утечу трьох братів».)

В українській народній поезії, у її ліриці і епіці, майже в кожній думі, у багатьох старих піснях, в оповіданнях і переказах, це «Дике поле» шумить безмежними ланами тирси, віє вільними пахучими вітрами, леліє далеччю, горбиться задумними могилами:

У полі могила з вітром говорила:

Повій, вітре буйнесенький,

Щоб я не чорніла,

Щоб я не чорніла,

Щоб я не марніла,

НАЙ СПОЖИВАЙТЕ
 ВІДЖИВНІШИЙ
 СТРАВНІШИЙ
 ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ
 МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
 ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193

Щоб по мені трава росла
Та ще й зеленіла.
А вітер не віє,
І сонце не гріє,
Тільки в степу широкому
Могила чорніє...

Жорстокий і зрадливий степ, невмолимий своєю байдужістю, вічним спокоєм і тишою; на страждання, на муки, він не зважав, бо поглинув мільйони життів, спопелив жаром сонце загублені в зеленій пустелі трупи, обмив оглодані звірем кості дощем і поховав під срібленим килимом тирси:

... От менший брат на Савур-могилу лягає,
Головку схиляє...
... І вовки-сіроманці набігали,
І орли сизоперці налітали,
В головках сідали,
Хотіли заздальгідь живота темний похорон
одправляти.

Менший брат теє зачуває,
Словами промовляє:
— Вовці-сіроманці, орли-сизоперці,
Гості мої милі!
Хоч мало-мало пождіте,
Поки козацька душа з тілом розлучиться;
Тоді будете мені з лоба чорні очі висмикати,
Біле тіло коло жовтої кости оббирати,
Попід зеленим явором ховати
І комишами вкривати.
Мало-немного спочиває:
От руками не візьме,
Ногами не піде
І ясно очима на небо не згляне;
На небо взирає,
Тяжко зідхає,
Батькову-татчину молитву споминає
І Богу душу оддає...

(З тієї ж думи.)

Під явором зелененьким
Лежав козак молоденький;
Його тіло почорніло,
А од вітру пострупіло;
Над ним коник зажурився
По коліна в землю вбився...
... Ой, цигь, мати, не журися:
Вже ж бо твій син оженився,
Він взяв собі за жіночку
Зелену долиночку
Та крутую могилочку...

(Із старовинної пісні «Ой, три літа, три неділі».)

Любив, однак, український люд вільне безбережжя степу, його зелену широчінь, що зливалася в даліні з блакитним небосхилом; зрісся душею й серцем з вабливим його простором, у якому з'являлись марева незнані далечини. На протязі довгих, довгих століть рятував степ той наш люд від переслідувань і неволі, від гніту й знущання Польщі та Москви, що наполегливо, з безоглядною послідовністю, уярмляли нашу батьківщину. Але той же степ був так само й вічною загрозою нашому многострадальному народові; зграї хижих татар нищпорили по ньому, ховаючись у високій траві та по яругах, напада-

ли на проїжджих, на села й міста, убивали старих та немовляток, гнали ясирем молодь, все по дорозі нищачи вогнем і мечем, потішаючись грабунком.

І плакала тоді Україна кривавими сльозами і погребним передзвоном лунав її плач по землі:
Зажурилась Україна, що ніде прожити, —
Гей, витоптала орда кіньми маленькї діти,
Що маленькї витоптала, старих порубала,
Середущих постягала, у полон загнала...
(Древня пісня.)

Ушкалі степу, татари, чудово в ньому орієнтувалися й, з гадючою непомітністю, підкрадалися до своєї жертви. Зустріч з ними загрожувала неминучою погубою: нова безхреста могила виростала в степу:

... Понад сагою Дніпровою
Молодий козак обід обідає,
Не думає й не гадає,
Що на нього молодого
Біда настає...
... То не верби луговї зашуміли,
Як безбожні ушкалі налетіли,
Хведора Безрідного,
Отамана курінного,
Постріляли, порубали...

(Із старої думи «Понад сагою Дніпровою».)

Треба було завжди пильнувати, бути на сторожі; за недбалість та необережність розплачувались жорстоко:

... Стали козаки вечора дожидати,
Стали терновї вогні розкладати,
Стали по чистому полю коні козацькї пускати,
Стали козацькї сідла од себе далеко одкидати,
Стали козацькї семип'ядні пищали поза куццями
ховати.

Отаман Матяш старенький теє зачуває,
Словами промовляє:
— Козаки, панове-молодці!
Небезпечно ви маєте,
Козацькї коні із припона не пускайте,
Сідла козацькї під голови покладайте,
Бо се долина Кайнарська,
Недалеко тут земля татарська.
Тоді козаки з отамана Матяша насміхались:
— Десь ти, отамане Матяшу старенький, між
козаками не бував,
Десь ти козацької каші не їдав,
Десь ти козацьких звичаїв не знав,
Що ти нам, козакам Бравославцям, великий
страх завдав.

Тоді отаман Матяш далеко од них одступав,
Терновий огонь розкладав,
Коня свого козацького осідлав,
Біля себе припинав.
То саме вночі заждав малую годинку,
невеличку часинку,
Як не буйні вітри повівали,
Як турки-яничари з чистого поля в долину
припали,
Двадцять козаків-Бравославців-небувальців в
полон забрали...

(З древньої думи про отамана Матяша.)

(Далі у черговому числі)

Чому загинув Перемітько?

(Василь Чапленко: «Загибіль Перемітька»)

З виходом у світ повісті «Загибіль Перемітька» знайшла своє завершення тетралогія Василя Чапленка «Січеславщина». Крім «Загібелі Перемітька», вона включає в себе повісті «Пізнора людського», «Українці» і «Люди в тенетах».

Хоч «Загибіль Перемітька» була надрукована останньою з цих книжок, проте в послідовності частин тетралогії вона займає місце між «Українцями» й «Людьми в тенетах», будучи, таким чином, третьою частиною всього четвертворю.

Відкладаючи на пізніший час аналізу всієї тетралогії (я сподіваюся, що в недалекому майбутньому матиму час для неї), у цій статті я хочу зупинитися переважно на «Загібелі» та зрозуміти її підтекст і виражені в ній авторові ідеї.

У своїй епопеї «Січеславщина» В. Чапленко відтворює в типічних, але одночасно й індивідуальних образах та ситуаціях найфатальніші роки в житті рідної йому Січеславщини, як він називав територію з адміністративним центром у тому місті, що до революції називалося Єкатеринославом, в Українській державі протягом недовгого часу називалося Січеславом, а більшовиками було перейменоване в Дніпропетровськ.

Сказати, що якийсь письменник відтворює певну добу, значить, однак, сказати і про цього письменника і про його твір дуже мало — власне нічого не сказати.

У нашій еміграційній літературі вже є немало творів, які в міру здібності їхніх авторів більш чи менш повно та яскраво відображають ту ж саму добу, яка зруйнувала стільки людських індивідуальних доль та життя всього народу. Від цих творів, у більшості своїй досить непретенсійних та не позначених скільки-небудь помітними слідами намагання дати історично-філософську синтезу епохи, тетралогія В. Чапленка вигідно відрізняється не лише тим, що вона написана рукою досвідченого письменника та першорядного знавця нашої мови, отже й вправного стиліста, а й тим — і, може, це важить найбільше — що вона написана письменником, який не просто переказує бачене ним, але й замислюється над цим баченим.

Що ж саме говорить нам автор тетралогії з приводу описаних ним подій і людей? Що саме повчального, вартого оповіді й задуми побачив у тому часі письменник — мислитель і психолог?

Події, описані в тетралогії, починаються під час громадянської війни, а кінчаються в ті часи, коли комуністичний режим уже міцно загнуждав Україну. Нещасливий кінець українських національно-визвольних змагань розметав їхніх учасників по всіх усюдах. Багато з них полягло смертю хоробрих на полях боїв, зросивши своєю святою крав'ю рідну землю. Інші опинилися за межами України — в еміграції. Ще інші залишилися

під владою комуністичної Москви: одні для того, щоб у нових умовах продовжувати боротьбу за Україну, другі — для того, щоб пристосуватися до нових умов і вижити.

Павло Перемітько в роки громадянської війни буз у лавах українського національного війська. Коли ж комуністична Росія, спомагана місцевими більшовиками, оволоділа Україною, Перемітькові, що залишився в живих, довелося включатися в життя, організоване червоними завойовниками.

Будучи за фахом інженером, Перемітько поступив працювати на металургійний завод. Тут він зустрівся з директором заводу, росіянином Сисоєм Мітяєвим, який виявився його давнім знайомим і колишнім співучнем. Мітяєв під час громадянської війни служив у Червоній армії. Він добре знав, на якій стороні фронту воював тоді Перемітько.

Проте Мітяєв не нагадав Перемітькові про його «петлюрівське» минуле і навіть запросив його до себе в гостину. Перемітько вирішив установити з потенційно небезпечним для нього Мітяєвим більш-менш дружні стосунки. Він пішов до нього й познайомився з його сестрою Раїсою, гарненькою й симпатичною дівчиною. Раїса сподобалася Перемітькові. Після кількох візитів до Мітяєвих він завважив, що й дівчина до нього не байдужа. Йому спало на думку одружитися з любов'ю йому Раїсою й тим самим забезпечити собі протекцію збоку впливового партійного вельможі.

Брат Мітяєва і Раї, запеклий і нахабний комсомолец Маркель, відразу ж поставився до Перемітька з неприхованою ворожнечею й усіма силами намагався перешкодити «петлюрівцеві» одружитися з його сестрою. Але Перемітько вирішив не зважати на Маркела.

Ще одна перешкода була на шляху Перемітька до поставленої ним собі мети. До зустрічі з сестрою Мітяєва він кохав гарну й щиру дівчину, Любину Загребельну, дочку його приятеля, свідомого українця. Любина також палко кохала Перемітька і з дня на день чекала від нього пропозиції шлюбу. Перемітько знав, що його зрада розіб'є серце дуже милої дівчини, але це не зупинило його.

І ось Перемітько «вженився» у ворожу йому по духу родину комуністичного вельможі. Він мусів розігравати ролю спеціаліста, глибоко відданого пануючому режимові. Незабаром йому запропонували вступити в партію. Викрутитися з цього Перемітькові вже не можна було, не піддаючи небезпеці своє життя й свою службову кар'єру. Перемітько опинився в рядах партії, проти якої він колись боровся не на життя, а на смерть. Хоч він і тепер не став комуністом з переконання, але зробився чужим для українців-патріотів. Жит-

тя його щерть наповнилося брехнею, фальшем і болючим душевним роздвоєнням.

У своєму новому становищі Перемітько дуже скоро відчув себе глибоко нещасною людиною. Не кажучи вже про те, що йому доводилося грати огидну роллю на людях, його родинне життя швидко погіршилося. З ним поселилася теща, яка разом з його дружиною почала виховувати з Перемітькового сина росіянина.

Це обурювало Перемітька. «Оте московське міщанство, що про нього пише Хвильовий, у нього в родині. І його дитина до цього зникає... до чужої мови зникає... Чужі ці звуки стануть для його сина рідними і зроблять його, батька, для нього чужим. Ні, треба покласти цьому край!..»

Коли теща почула від Перемітька, що він хоче виховувати свою дитину в українському дусі, то «нашоршилася всією своєю хортячою поста-тю... підбрала спідню губу й озвалась:

— А навіщо? Щоб з нього люди сміялись?

Вибухла сварка, яка ні до чого не привела. Виховання дитини залишилося в руках тещі.

На цьому далеко не був кінець родинним злигодням Перемітька. Його дружина, ставши міжньою жінкою, виявилася неохайною, малорозвиненою і взагалі малоінтелігентною особою. Він не мав про що говорити з нею. Небагато часу збігло, доки він почав усвідомлювати, що між ним і його дружиною немає міцних зв'язків взаємного розуміння й пошани, спільних інтересів і прагнень. Від цього вже був один крок до остаточного розуміння того, що між ними немає й справжнього кохання.

Катастрофа наближалася з кожним днем. У родині почалися потворні сцени. Комсомолец Маркел погрожував Перемітькові, що коли він не «помиритися» з його сестрою, то він, Маркел, донесе «куди-слід» про «петлюрівське» минуле Перемітька. Після однієї особливо огидної сцени з Маркелом, «увійшовши до хати, Павло впав, задиханий, на канапу. Що ж тепер робити? Невже викаже? А утекти нікуди... на цілій шостій земного суходолу... Колись за старого кріпацтва, за царів, Микола Джеря міг утекти і врятуватися, а тепер, «за народньої радянської влади» не можна... нікуди... oprіч хіба... смерть...»

Не знаючи як рятуватися — якщо не фізично, то бодай морально з безвиході, в яку він сам себе завів, Перемітько згадує про кинуту ним колись Любину. Вона морально підтримає його.

Він зустрічається з нею. Він випрохує в неї побачення. Він говорить їй про те, яку фатальну помилку він зробив. Любина, що й досі кохає його, прощає його. Вони мріють про нове життя.

Маркел бачить Перемітька з Любиною. Він розповідає про це своїй сестрі. Знову огидна сцена. Маркел хоче бігти з доносом на Перемітька, але Сисой забороняє йому, бо ж арешт зятя ганьбою впаде й на них. Проте в нападі гніву на свого чоловіка Раїса сама біжить у ДПУ і розкриває «контрреволюційне» минуле свого чоловіка.

На заводі Перемітько довідується про те, що по нього «прийшли». Не бачачи жодної змоги вибратися з тенет, Перемітько в розпачі кидаєть-

ся в озеро розтопленої сталі, що тече з мартенівської печі в ливарному цеху.

Така, в коротких словах, без багатьох деталей та другорядних персонажів, фабула повісті «Загибель Перемітька».

Зі сторінок повісті встає перед нами реалістично виіплений письменником образ Перемітька, людини, що з суто егоїстичних мотивів зробила ряд негарних вчинків, отруїла життя двох дівчат, допустилася фатальних помилок і загинула, заплутавшись у своїх хитромудрих плянах, які вона будувала непередбачливо й легковажно.

Напевно, дехто з читачів зниже плечима й закине авторові як хибу те, що він зробив безпринципно людиною того, хто колись важив своїм життям для добра батьківщини.

Справді, В. Чапленко написав літературний твір, який різко відрізняється від пересічних у нашій літературі творів. Автор цих творів мають на своїй палітрі лише білу й чорну фарби та не вміють або не наважуються показувати персонажів, у душах яких вигадливо змішуються і позитивні і негативні якості. Але доки в нашому письменстві будуть домінувати «чорно-білі» твори, воно не перестане бути провінційно-дилетантським.

Перемітько — жива, реальна людина з вдачею, сповненою суперечностей і внутрішніх конфліктів. Якщо ми пригадаємо всіх людей, яких ми зустрічали в своєму житті, то, напевно, згадаємо не одного, а багатьох Перемітьків. У повісті він встає не лише, як переконливо створений літературний образ, а й як людський тип, вихоплений з життя суворою і влучною рукою письменника-серцезнавця.

Перемітько, звичайно, негативний персонаж, але — як це не парадоксально — він у суті своїй не така вже погана, ница людина. Він не здатний на явну підлість, він не скривдить нікого свідомо. Він щиро любить рідний народ, і в українській державі був би дуже корисним громадянином.

Проте в країні, опанованій чужою, ворожою силою, він загинув не як боєць, не з гордо піднесеним у боротьбі чолом, а як опортуніст, що зазнав фатальної невдачі в своїх наївних спробах пристосуватися до ворога.

Чому так сталося? Як міг Перемітько після свого кращого минулого впасти так низько?

А тому, що, попри позитивні якості, Перемітько має в своєму характері «трагічну вдачу», яка робить його подібним до персонажів клясичної трагедії. Він не егоїст, але еготист. У воєнний час він не шкодував свого життя, але в «будні» він не може не прагнути до кар'єри, до особистого добробуту, і своє життя для нього дорожче від віддалених цілей. У нього немає витривалості бійця, зате є готовість до компромісів. Це Тичина, Бажан, Рильський і багато інших, зібраних в одній типовій постаті.

Не всі бо «Перемітьки» кінчали трагічно. Певна кількість з них вижила, бо в своїх намаганнях «перетривати» й пристосуватися до реальності вони були щасливіші, може хитріші, а, може, й ще безпринциповіші. Вони вижили ціною своєї моральної загибелі. Вони загинули, засмоктаї обивательським болотом, розтративши свої ідеї в го-

лодній суєті радянських буднів, у пазурах злиднів, зневіри й гонитві за матеріальними благами. Вони загинули і для своєї нації і для самих себе.

Прирікши свого «героя» на самогубство, письменник тим самим засудив Перемітьків. Перемітько не міг не загинути, бо неминуче гине, — якщо не фізично, то морально, — той, хто йде на принизливий компроміс із ворогом, хто наївно думає перехитрити ворога, який держить його, Перемітька, в своїх руках і може першої-ліпшої хвилини скрутити йому голову.

«Загибель Перемітька» — це книга не для любителів легкого читання, не романтичне безділля. Вона написана для тих читачів, що не бояться й хочуть мислити, і під цим оглядом вона може, «найдубліцистичніша» серед книжок Чапленкової тетралогії. Треба сказати, однак, що автор не старався нав'язувати читачеві своєї думки й висновків. Судити Перемітька має сам читач.

У статті «Що таке обломовщина» Н. Добролюбов писав:

«Нам здається, що у відношенні до Гончарова більше, ніж у відношенні до будь-якого іншого автора, критика повинна викласти загальні результати, виводжувані з його твору. Є автори, які самі на себе беруть труд, пояснюючи читачеві мету й значення своїх творів. Інші ж не висловлюють категорично своїх намірів, але так ведуть свою оповідь, що вона виявляється ясним і правильним уособленням їхньої мислі. У таких авторів кожна сторінка б'є на те, щоб врозумити читача, й багато треба недогадливості, щоб не зрозуміти їх... Зате плодом читання їх буває більш чи менш повне (залежно від степеня таланту автора) згода з ідеєю, покладеною в основу твору. Решта зникає через дві години після прочитання книги.

У Гончарова зовсім не те. Він вам не дає, і, начебто, не хоче дати ніяких висновків. Життя, ним зображене, служить для нього не засобом для абстрактної філософії, а прямою ціллю саме для себе. Йому немає діла до читача й до висновків, які ви зробите з роману: це вже ваша справа. Помилитесь — нарікайте на свою короткозорість, а ніяк не на автора. Він показує вам живе зображення й відповідає лише за його схожість з дійсністю, а там уже ваше діло визначити міру вартості зображених явищ...»

Я думаю, що наведена вище характеристика чималою мірою стосується й твору В. Чапленка. Мені здається також, що моє тлумачення теми й ідеї цього твору відповідає задумові автора.

Про стиль і мову В. Чапленка мені вже доводилося писати в рецензіях на його інші твори. Жіночі персонажі в його творах назагал трафаретніші й блідші від чоловічих, не зважаючи на те, що письменник вживає чимало «суб'єктивно-оціночних» епітетів. Зате в чапленківських пейзажах багато поетичної образності й справжнього ліризму.

Є в «Загибелі» одна хиба — принаймні, на мій погляд — яка спричиняється до певного послаблення психологічної і філософської значимості цього твору. Очевидно, бажаючи зробити його приступнішим для масового читача, письменник висуває на передній плян інтимні пережи-

вання свого «героя», сентименталізує їх і взагалі приділяє їх описові стільки місця, що вони приглушують інші аспекти Перемітькової драми. Деяким читачам може здатися, що весь твір являє собою банальну побутову повість.

Проте драма Перемітька полягає в чомусь значно більшому, ніж самі перипетії його досвіду з жінками. Любовні переживання Перемітька в наочній, алегоричній формі показують властиві його вдачі еготизм і хисткість. Зв'язавши своє життя з родичкою впливового комуністичного вельможі та покинувши Любину, близьку йому ідеологічно, Перемітько в інтересах своєї «кар'єри» переметнувся в чужий табір. Але «кар'єра» його закінчилася катастрофою...

Василь Чапленко не лише письменник, а й мовознавець. Тому — свідомо чи несвідомо — він робить свої белетристичні твори одночасно й есеями на мовні теми.

У В. Чапленка, як зрештою і в кожного автора, є свої улюблені слова й вирази, які він рекомендує до загального вжитку. Його персонажі іноді говорять не стільки натуральною для їхнього середовища мовою, скільки мовою, рекомендованою їм письменником.

Ось, наприклад, Любина, дівчина, що живе на Катеринославщині все своє життя, говорить: «Ви масте пал». Дівчина в ті часи і в цій частині України навряд чи скаже так. Природнішим буде для неї сказати: «У вас температура» або «У вас жар».

У лексиці й фразеології В. Чапленка є багато цікавого й цінного, багато вартісних, якщо так можна висловитися, «мовних ідей», які освіжують наші мовні концепції та стимулюють задуму над проблемами нашої літературної мови.

Разом з тим, письменник, на мою думку, надживає емоційно-зафарблену лексику, «етнографізує» мову своїх персонажів, примушуючи їх висловлюватися майже селянським жаргоном. Ось, наприклад, якою лексикою й фразеологією думає інженер Перемітько (в переказі автора):

«Теща... нашорошилась усією своєю хортячою постаттю-ковбасою, витягла свою гадючу голову з пліч. А довгобрана «пика», здавалося, вигукнула...», «кепка» натовкмачена на очі», «Чого він сюди прителющився?», «завод-замазура», «отетеріло лупав очима», «чортула Маркел», «дурне патякання», «вирлоока жінка-бегемотка», «вона перелякано желіпнула», «відьма репетувала, вишкіряючи свій зуб» і т. п.

Усі ці слова, безперечно, соковиті й барвисті, але в селянському стилі. Тим часом для міських персонажів нашої літератури нам треба розвивати урбаністичний стиль розмовної мови з барвистістю іншого роду.

У ще більшій мірі, ніж до мови Чапленкових персонажів, це зауваження стосується до мови переважної більшості наших авторів, які в обставину двадцятого сторіччя переносять немудрящу мову Панаса Мирного та Нечуя-Левицького, — але при цьому не володіють ні лексичним багатством, ні тонким почуттям мови, які характеризують мовостиль В. Чапленка. Убогість мови цих письменників походить, мабуть, від ще не пережитої «селянськості» їхнього світовідчуван-

ня, нерозвиненості їх мовного смаку, стилістичної неграмотності та від незнання літературної лексики взагалі.

Докладне (і з уваги на висловлені вище міркування дуже потрібне) дослідження мови Чапленкового твору випадає з рамок цієї рецензії. Воно б вимагало спеціальної і значно більшої статті та спеціально зацікавленого в наших мовних справах читача.

Обмежуся лише кількома побіжними зауваженнями. В. Чапленко подеколи вживає в своїй мові слова, які навряд чи ввійдуть у літературну мову: «середовий сміх» (внутрішній), «прийдешня переміна партії (замість «зміна»), «господинська заклопотаність», «Ані подобини!» (замість звичайного вигуку «Нічого подібного!», «не примогла щось сказати», «входові двері» (вхідні), «підставка» (замість «блюдечко»).

До спірних фраз і образів я відніс би такі, наприклад: «Очі грали радістю дівочої вроди», «між слуханням розмови», «його приємний басок, з нахилом шиї, як у молодого бичка, загув...», «постать закоханої туги», «картато-розплиновані вулиці», «заличкувати прикрий момент».

Цю рецензію я дозволю собі закінчити підкресленням того, що повість «Загибіль Перемітька», як і вся тетралогія, збагатила нашу літературу, і їй, безперечно, належатиме тривке місце в українській літературі майбутнього. Уся тетралогія вимагає не побіжного й бездумного читання, а серйозного замислення над поставленими в ній соціо-психологічними проблемами, бо ці проблеми не тимчасові, не перехідні, не минуці: з ними нерозривно пов'язана доля тих політичних завдань, які нині керують нашим духовним життям.

Ілля ДЕМИДЕНКО

БЕЗНАДІЙНИЙ СТАН ШКІЛ УКРАЇНОЗНАВСТВА

(Дискусійна)

*«Благословіть, мамо, шукати зілля,
Шукати зілля на наше божевілля».*

П. Тичина

Скільки б ми не писали самохвальних статей про одну чи другу школу українознавства, але загальний стан є досить сумний. Кількісно дітей охоплено дуже мало і якісний стан шкіл є також на низькому рівні. Поминаючи невідрадний стан нашого перебування на чужині, причина згаданого все ж таки *залежить головно від нас самих*: батьків, учителів і цілого українського громадянства. Про національний обов'язок, батьків і українського громадянства, посилати своїх дітей до школи українознавства писалось і говорилося безліч разів, але все це для більшості залишається голосом вопіючого в пустині. Але є ще недоліки, які залежать від ряду організаційних чинників, а також якості навчання, програм, підручників і т. д. З приводу останніх питань і хочу висловитись.

Первородний гріх нашої еміграційної убогости є внутрішнє наше розбиття. Педагогічні сили розпорошені і часом поважні з них зацьковані й усунені. Шкільна Рада при УКК укомплектована за старокрайовими вимогами. «східняки» до неї не допущені. Школи при православних парафіях є розпорошені по кількості дієцезій і не мають єдиного фахового керівництва. Директорами шкіл є настоятелі парафій, отже усунена засада фахового керівництва і повернуто до традиції дяківської школи. Наставлення такого керівництва вже виявляється хоч би в заявах деяких настоятелів, що «не треба високо дратись з наукою в школі, а досить тільки вивчити читати й писати тато й мама, а якщо батьки не можуть (вважай не хочуть. І. Д.) платити \$2 місячно за школу українознавства, то хай посилають дітей на саму релігію (безкоштовно)». Якщо додати до цього, що й підручник «Старий Заповіт» (видання УПЦ США)

написаний англійською мовою, то ясно до чого зводиться «українознавство» в таких парафіяльних школах. Парафіяльне керівництво виключає можливість творення єдиної школи українознавства незалежно від віроісповідання, а також знижується культурно-національне завдання цих шкіл.

Програми шкіл різні і по-різному недоладні, невисотачальні. Програми, видані консисторією (УПЦ в США), просто короткі замітки з рядом істотних недоліків, наприклад, відомості з історії для 5-ої кл. подаються спочатку Мазепа, потім Виговський і нарешті Б. Хмельницький. Відомо, що історичні події до певної міри пов'язані, наступні виростають з попередніх, але не навпаки, як подано в програмі. З причини відсутності фахового керівництва при консисторії, школи на місцях покладені на власні сили: кожна з них вирішує справу по-своєму. Отже створений страшний хаос і безглуздя, а якщо до цього додати ще ряд інших перешкод, — примітивні приміщення, недостатність устаткування, брак учителів, незрозуміння парафіяльних управ і т. д., — то цілком зрозуміло, що можуть дати дітям такі «шкілки» і як вони можуть дітей зацікавити й охопити.

Програми й підручники, видані Ш. Р., у значній мірі мають характер місцевий, а не загально-український. До того програми переобтяжені матеріалом за «старокрайовими» зразками, є багато в них схоластичного, відірваного від нашого життя.

Відома річ, що первісною причиною денационалізації дітей є те, що діти силою обставин (у чому ми винні теж) змушені користуватися американським, канадським чи іншим, тобто чужим змістом дитячого життя. Товариські гри й забави ведуться англійською мовою не тільки в чужому товаристві, але й між собою, бо ми ж їх не навчили українських забав, за невеликим винятком

тих, що належать до українських, дитячих виховних організацій. І тому завданням української школи є дати не тільки формальні знання, читати, писати та дещо з літератури, географії й історії, але головно допомогти в щоденному житті дитини виповнити її душу українським змістом. Тому українські танці, пісні, зокрема колядки, хороводи, інсценізації, деклямації, сценічні виступи тощо мають величезне виховне значення, що залишає слід на все життя. Щоб мати на це час, вважаю абсолютно зайвим перевантажувати програму такими предметами, як «Природа України», «Господарство України», а тепер ще хочуть додати «Археологію України». Кожен із згаданих предметів у потрібній мірі охоплюється географією й історією України. В проходженні курсу українознавства треба ставити тільки ті предмети і в такій мірі, які необхідні й специфічні для розуміння України. Подавати геологічну будову України, всі ці докембрійські, палеозейські і мезозейські ери, третинні й четвертинні періоди і т. д. «Природа України» Є. Жарського для 9-ої кл.) є тільки непотрібним перевантаженням дітей, тим більше, що ці ери властиві й для інших частин земної кулі і діти вчать ці речі в публічних школах. Справа, врешті, не в геологічному минулому і генезі ґрунтів, а в тому які є тепер ґрунти на Україні і цих відомостей цілком достатньо з курсу «Географія України». Програма української мови (видання Ш. Р.), на мою думку, також переобтяжена граматичними правилами. Думаю, що краще було б більше звернути увагу на живу мову, дати підстави для вільного обміну думок і можливості перенесення знань, придбаних у англійській школі в українське оточення. А найголовніше — це вчити дітей літературної української мови, а не діалектів, але про це далі.

ПІДРУЧНИКИ

Кілька років тому вже велася завзята дискусія про якість підручників для українських шкіл. На справу покращання програм і підручників, здається, звертала увагу 5-та учительська конференція (Філадельфія, 1960 р.). Однак теперішня управа ОУПК залишила це без уваги і навіть не ставила їх на порядок денний 6-ої учит. конференції (Торонто, 26 серпня 1961 р.). На виставці згаданої конференції показані були підручники лише видання Ш. Ради, а на моє запитання, чому не виставлені всі існуючі підручники шкіл українознавства, голова ОУПК п. Зелений відповів, що підручники Шкільної Ради є найкращими і, очевидно, він вважає їх цілком досконалими, якщо не ставив цього питання на порядок денний і навіть не дозволяв порушувати в дискусії питання програм і підручників. Правда, д-р Яр Славутич у своєму виступі на тій же конференції заявив, що всі наші підручники є незадовільними, але все ж таки, хоч з мовного боку, кращими є видання «Нових Днів». Мовні «шедеври» підручників Ш. Р. не варто перелічувати: всі ці «ферії, фризурі, воздух, приклякнув, вальчик, репетка, почва і т. д.», а також чужомовні стилістичні звороти лізуть всюди, як з дрального мішка.

Н О В І Д Н І, ВЕРЕСЕНЬ, 1962

На згаданій конференції була також доповідь проф. В. Чапленка на тему: «Справа унормування українського правопису». В. Чапленко закликав перестати самих себе компрометувати і врешті прийняти якийсь один правопис і що таким є (хоч і недосконалий) харківський 1929 року. Краще вживати одного хоч недосконалого, ніж жодного. Але це був голос вопіючого в пустині. Аджеж ясно, що й Шкільна Рада і ОУП Канади стоять лише на позиції власної провінції. Один із педагогів (член Ш.Р.) говорить, що *не треба відразу дітей учити літературної української мови, щоб не зразити, а ніби треба вчити поступово: іти від діалекту до літературної мови.* Але коли ж прийде та літературна мова, якщо всі підручники Ш. Р. засмічені діалектом? Тим же діалектом написані й програми і чому в англійській школі не вчать спочатку «сленгом» на зразок «заклозуйте вінду, бо бебі засекеніє», а вчать англійською літературною мовою, починаючи з дитячого садочка? Сумно, панове педагоги! Ми так старанно вивчаємо чужі мови, а свої дасть біг, а головне — не доросли до розуміння, що *один нарід мусить мати одну мову й один правопис.*

Крім мовних, згадані підручники мають багато інших недоліків, багато примітивності, політичної й релігійної нетолерантності й не пов'язаність з оточенням. Наприклад, в усіх підручниках (Ш. Р. і «Нових Днів») не подаються назви багатьох потрібних речей і понять домашнього, щоденного вжитку. Наприклад, нема назв днів, місяців, як відповіді на питання: котра година, що таке праворуч, ліворуч, числення, взутися, одітися і т. д. Дидактичний матеріал мало відповідний для розуміння сучасної техніки й науки, а тому не дивно, що навіть найкращий учень школи українознавства неспроможний пояснити українською мовою дещо зі свого знання, здобутого в англійській школі.

У підручниках часта вживається назви: Західна Україна, Закарпатська і т. д. Мені здається, що ці окремі назви мали своє історичне виправдання лише в минулому, а сьогодні це є лише окремі області *одної України* і так відповідно треба називати. Вживання різних «Україн» часом баламутить голови дітей (і чужинців). Дивним є вихвалання, як українці, — одні в австрійських уніформах, а другі в російських — взаємно себе знищували на горі Маківці. Дозрілі народи подібні випадки вважають для себе трагедією, а наші «патріоти» кричать слава!

Тенденційність в упорядників підручників (Ш. Р. і «Нових Днів») виявляється в тому, що ніде не згадується письменника В. Винниченка і його творів, які були перекладені багатьма європейськими мовами, а його поезії ставилися майже в усіх європейських театрах. С. Петлюра (в підручниках Ш. Р.) подається обов'язково впарі з Коновальцем, отже не розуміють і не відокремлюють державного діяча від партійного. Або, наприклад, подається церковну пісню слов'янською мовою — «Христос воскрес смертю смертью поправ і сущим во гробах живот дарував» (читанка для 5-ої кл. ст. 146). Цей текст, звичайно,

розрахований лише для дітей одного віроісповідання. Трагедія наша в тому, що ці провінціяли своє дрібненьке «я» ставлять вище за загальну українську справу. Коли я на згаданій конференції навів деякі з цих прикладів, то д-р В. Луців поспішив мені відповісти, що «краще подавати молитви слов'янською мовою, ніж друкувати безбожні підручники». Дивна логіка у деяких панів! Виходить, що змагання за чистоту української мови в школі і в підручниках, а також, щоб був

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Дєполович

БУКВАР

Восьме поправлене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

Третє поправлене й поширене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Друге збільшене видання (більший формат і виразніший та більший шрифт)

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для четвертої класи

Друге поширене й поправлене видання (збільшено кількість сторінок, збільшено шрифт і формат сторінки).

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу. Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(Фонетика й морфологія).

Видання друге.

Підручник пристосований до українських еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

Замовляти в «Нових Днях». Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

соборний зміст, розглядається як безбожництво! Не можна поважно дискутувати з особами, які вживають провокативних засобів.

Закінчуючи частковий огляд програм і підручників для шкіл українознавства, а також загально-організаційні заходи, вважаю потрібним зробити кілька висновків і пропозицій.

1. Школи українознавства мають багато недоліків, зокрема невідповідні програми й підручники. Потрібно їх зробити реальними, наближеними до сучасного життя. При складанні їх потрібно також врахувати програми й методи навчання в школах нової батьківщини й нове оточення.

2. Змагатися, щоб навчання було не примусовим, а заохочувати дітей до нього. Дуже важливим, особливо в нижчих класах, провадити більш виховних міроприємств: інсценізація, співи, українські народні танці, веснянки, гагілки і т. д.

3. Вважати, що завданням школи українознавства є виховати не тільки певний сантимент до України, але й виховати також культурнішого й повноціннішого громадянина нової батьківщини. Останнє часом є переконливішим, особливо для старших дітей.

4. У підручниках мусить бути соборний зміст, відсутність партійної чи іншої групової тенденції і нетолеранції окремих віросповідань.

5. Прийняти до здійснення гасло: **ОДИН НАРІД. ОДНА МОВА І ОДИН ПРАВОПИС.** Усіх мусить зобов'язувати харківський правопис 1929 року.

6. Створити єдиний Шкільний Центр. Це може бути Шкільна Рада при УКК, якщо до неї будуть допущені фахові сили з усіх українських земель. Вразі ж відмови, тоді треба рішуче відмежуватися від УКК і творити Шкільний Центр, незалежний від нього. Вважати, що справа навчання й виховання дітей і молоді є найвища для нас політика.

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно в нашій фірмі опалову оливу.

Будете мати повне вдоволення та

ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO Fuel Oil Ltd.

196 Bathurst St.

Телефонуйте:

Удень і вночі: EM 6-6539, EM 6-6530

III. РОЗПОДІЛ МІЖ РЕСПУБЛІКАМИ СРСР КІЛЬКОСТІ ПЕНСІОНЕРІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

1. Дискримінація колгоспного селянства у справі соціального забезпечення.

За твердженням влади партійних диктаторів і за конституцією — СРСР є союзом рівноправних і суверенних республік, у якому, нібито, цілком здійснена національна й соціальна справедливість. Але разом з тим цей, так званий, союз перетворено фактично в найбільш централізовану й пляновану державу імперіального типу. Все в ній суворо регламентується з одного центру, з Москви, владою партійних диктаторів. Жодна з 14-ти неросійських республік не має вільно обраного народом і незалежного від ЦК КПРС свого уряду. Жодна з цих республік не має свого власного війська, яке б стояло на сторожі її прав. Жодна з них не керує своїм господарством відповідно до потреб своєї людності. Керівництво їхніми господарствами здійснюється тільки за вказівками з Москви, яка встановлює виробничі пляни і яка потім розпоряджається всією продукцією господарств неросійських народів. Так само жодна з неросійських республік не має своєї податкової системи, своїх власних і незалежних ні від кого фінансів та банків. Тому всі ті 14 неросійських республік живуть із тих бюджетових коштів, що їх визначає й дає їм Москва зі спільної державної скарбниці. А витрачають ті неросійські республіки дані їм кошти лише на те, на що призначила їх Москва у своєму пляні.

При такій суворій централізації, при плянуванні й контролюванні всього життя з московського центру можна було б сподіватися бодай того, що кількість пенсіонерів та сум грошових витрат на соціальне забезпечення в СРСР розподіляється цілком пропорційно, рівномірно й справедливо як між окремими соціальними групами людності цілого Союзу, так і між формально рівноправними та суверенними республіками. Проте дійсність показує нам зовсім інше. В СРСР немає ніякої суверенності неросійських республік. Немає ніякої рівноправності національностей. Немає соціальної справедливості. Панує там суворий закон колоніальної підпорядкованості, здійснюваний апаратом озброєної тотальної диктатури російської комуністичної партії. Панує закон визиску одних соціальних груп людності іншими, хоча все це й прикрито від очей сторонніх спостерігачів.

При ознайомленні зі станом соціального забезпечення людності в СРСР, перш за все, впадає в око явна дискримінація сільської людності взагалі. За даними перепису 1959 р. сільська людність цілого СРСР становила 108, 849 тис. осіб, або 52% всієї людності. Проте колгоспне селянство (з утриманнями — дітьми й старими), як про це оголошено чомусь тільки наприкінці 1960 р., становило під час перепису 15. І. 1959 тільки 65,5 млн. осіб, або 31,4% всієї людності СРСР.¹⁾ І хоча урядова пропаганда настирливо твердить, що “в Советском Союзе нет эксплуататорских классов” і що

соціалістичне, як вона упевняє, суспільство СРСР “состоит из двух дружественных классов: рабочего класса и колхозного крестьянства”²⁾, проте це аніяк не відповідає дійсності. Адже тут не згадано про головну в державі клясу партійців. А вона на 1. І. 1960 р. складалася аж з 8,7 млн. осіб і їй єдиний ст. 126 Конституції СРСР надає виключного права панування й керування по всіх громадських і державних організаціях СРСР.

Оті 65,5 млн. селян-колгоспників примусово прикріплені диктаторською системою КПРС до колгоспів, які тільки фіктивно називаються сільсько-господарськими кооперативами, чи артілями. Насправді ж ці колгоспні господарства є замаскованими державними господарствами, що ними керують не члени колгоспів, а призначувані партією люди, а їх продукцію забирає держава в кількості і за цінами, що їх вона сама встановлює. Потреби ж колгоспників-продуцентів при цьому ніякої вирішальної ролі не відіграють. Держава навіть не цікавиться, скільки за свою працю одержить колгоспник і навмисне не регламентує цієї справи. Ця велетенська селянсько-колгоспна маса з її господарською діяльністю є для партійно-державного апарату диктатури об'єктом найгіршого визиску і джерелом первісного нагромадження капіталів. За кошти цього нагромадження ЦК КПРС здійснює індустріалізацію своєї імперії, озброюється для підкорення сусідів, утримує велетенський партійний бюрократичний апарат, провадить свою пропаганду за кордонами СРСР і утримує в чужих державах велетенську сітку своїх таємних агентів-виконавців. Одно слово, колгоспне селянство з його господарською діяльністю — це, для партійної диктатури, своєрідна внутрішня колонія.

Ще 11 січня 1933 р. на пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) Сталін оприлюднив такі директиви-“заповіді” своєму партійному й урядовому апаратові:

“... не заслоняйте своєї уваги турботою про фонди та запаси всякого роду, не відхиляйтеся від головного завдання, розгорніть хлібозаготівлі від перших же днів та форсуйте їх, бо **перша заповідь — виконання пляну хлібозаготівель, друга заповідь — засипання насіння, і тільки після виконання цих умов можете почати і розгортати колгоспну торгівлю**” (Підкреслення наше).

Як бачимо, про будь-яке задоволення найнеобхідніших життєвих потреб селян-колгоспників, продуцентів хліба та всяких інших сільсько-господарських продуктів, навіть не згадано. Бо “колгоспна торгівля” мала на увазі постачання продуктів міській людності, робітникам і службовцям. І цю свою директиву Сталін дав саме в той час, коли в Україні вимирали мільйони селян, а в тому числі й колгоспники, від штучно створеного партією голо-

ду. У той час, як свідчать документи, Сталін більше турбувався про здоров'я коней, ніж про здоров'я селян-колгоспників." Ця Сталінова директива ніколи не була офіційно скасована і, очевидно, діє й до наших днів. Дармащо Сталіна тепер ЦК КПРС розвінчав, а трупа його викинув з мавзолею Леніна.

Отож, будши громадянами "другого сорту", колгоспне селянство СРСР позбавлене нормально, встановленого законом державного соціального забезпечення. Це соціальне забезпечення в СРСР існує тільки для робітників і службовців. Щоправда, останнім часом справу соціального забезпечення для селян-колгоспників намагаються якось наладити. Але робиться це не в спосіб видання відповідного закону та встановлення єдиних для всіх норм соціального забезпечення, як це зроблено для робітників та службовців. Робиться це тільки засобом інспірування індивідуальних спроб по окремих колгоспах. І залежать ці спроби від доброї волі керівництва того чи того колгоспу. А те керівництво, як відомо, призначається партією і лише формально "обирається" членами колгоспу. Тому характерним для всієї цієї справи є признання одного з комуністичних авторів, який пише:

"Питання пенсійного забезпечення колгоспів перебуває у прямому зв'язку з економікою того або того колгоспу. Економічно сильніші колгоспи мають більшій можливості в пенсійному забезпеченні своїх членів і, навпаки, в економічно слабких колгоспах їх значно менше. Тепер, за невеликим вилученням, майже кожен колгосп уже має практичну можливість у принципі розв'язати це питання".⁴

Отож, хоча для пропаганди цей автор подає далі кілька окремих прикладів, нібито, доброго розв'язання справи соціального забезпечення по деяких зразкових колгоспах, проте ні він, ні офіційні статистичні щорічники не подають загальних зведених даних, як для цілого Союзу, так і для окремих республік. Чому? Та тому, що справа соціального забезпечення колгоспників за 43 роки влади ЦК КПРС не знайшла в СРСР свого розв'язання і все ще перебуває лише в стадії досвідних спроб у деяких колгоспах. Крім того, має вона такий хаотичний, різноманітний і часто-густо жалюгідний характер, що й зводити ті дані в частині пенсійних видач — незвичайно важко. Звичайно, досить легко було б звести дані бодай про кількість колгоспників, що одержують пенсії, та про кількість колгоспів, що їх видають. І можливо, що ці відомості таки існують у зведеному вигляді. Проте в статистичних щорічниках їх не оголошується, треба думати, через мізерність і непевність тих даних.

Все це підтверджує й примітка у московському статистичному щорічнику за 1959 р., що її зроблено до таблиці про кількість пенсіонерів (робітників і службовців), які одержували в 1959 р. державні пенсії. У ній ми читаємо:

"Загальна кількість пенсіонерів, що перебувають на забезпеченні держави, колгоспів та громадських організацій становить понад 20 мільйонів осіб".⁵

З таблиці ж видно, що на забезпеченні держави

перебувало в 1959 р. — 18.545 тис. пенсіонерів робітників і службовців. З цього виходить, що на забезпеченні "колгоспів та громадських організацій" було понад 1,455 тис. пенсіонерів. Але що ж це за "громадські організації", що сплачують пенсії? Треба думати, що ці слова тут вставлені не відповідно, бо в наступному щорічнику за 1960 р. їх уже зовсім немає, а є тільки слово "колгоспників".⁶ На підставі ж цієї примітки можна для 1959 р. виврахувати й зробити таке порівняння (Див. табл. 1):

Табл. 1.

ПОРІВНЯННЯ ПИТОМОЇ ВАГИ КОЛГОСПНОЇ ЛЮДНОСТІ У ЗАГАЛЬНІЙ МАСІ ЛЮДНОСТІ З ПИТОМОЮ ВАГОЮ ПЕНСІОНЕРІВ-КОЛГОСПНИКІВ У ЗАГАЛЬНІЙ МАСІ ПЕНСІОНЕРІВ ЦІЛОГО СРСР У 1959 Р.⁷

Показники (1)	Людність (2)	Пенсіонери (3)
1. У тисячах:		
Уся людність	208.827	20.000
У т. ч. колгоспна	65.500	1.455
2. У %:		
Уся людність	100	100
У т. ч. колгоспна	31,4	7,3

З цього бачимо, що колгоспна людність серед загальної кількості людності СРСР під час перепису 1959 р. становила 31,4%, а пенсіонери-колгоспники цілого СРСР серед загальної кількості пенсіонерів становили в тому ж 1959 р. тільки 7,3%, себто — відсоток у 4,3 разів менший. Уже сам цей факт говорить про те, як грубо упосліджена колгоспна селянська людність в цілому СРСР. Але по республіках до цієї загальної дискримінації селянської маси СРСР примішується ще й колоніальна дискримінація неросійського селянства, про що ми знаємо з низки інших фактів, про які мова буде далі. Через це розподілу колгоспників-пенсіонерів по республіках і не дано. Проте, очевидно, є ще й друга важлива причина, чому не дано цього розподілу між республіками у статистичному щорічнику. Це — непевність взагалі цифри 1,455 тис. пенсіонерів-колгоспників. Фактично ця кількість, мабуть, значно менша. Не даремно ж цієї цифри прямо не дано, а тільки посередньо, у примітці і без будь-якої спроби розподілити її між республіками.

Варто згадати тут також наступну констатацію фактів, що її подав уже цитований передніше московський автор у своїй книжці. Вона дає цілком ясне уявлення про абсолютну неунормованість з боку державної влади справи соціального забезпечення мільйонної маси колгоспного селянства та про залежність колгоспників у пенсійній справі від доброї чи злої волі місцевих партійних чинників. Він пише:

"У колгоспах, на жаль, трапляються іноді випадки порушення прав та інтересів непрацездатних колгоспників. Таким порушенням, на нашу думку, є встановлення для непрацездатних колгоспників обов'язкового мінімуму трудоднів".

І тут автор подає конкретні ілюстрації, як для чоловіків, що мають понад 60 років і для жінок понад 55 років (це в СРСР законом встановлений

нормальний пенсійний вік для робітників та службовців) встановлювався в деяких колгоспах обов'язковий мінімум праці в 80 і навіть 150 трудовнів. А далі пише:

“Другим видом порушень прав непрацездатних колгоспників є зменшення їм розмірів присадибних ділянок”.

І знову автор подає тут пару конкретних прикладів зменшення старим колгоспникам присадибних ділянок “із 0.35 га до 0.15 га” в одному колгоспі, а в іншому — “наполовину”.⁸

Щоправда, про ці два останні випадки автор каже, що вони були опротестовані районним прокурором (через це вони, очевидно, й стали відомі). А скільки ж було таких випадків, де районні прокурори не опротестовували? Адже обов'язкового для всіх закону в цій справі державна влада не видала. Цим то й пояснюється, що загальні зведені статистичні дані про соціальне забезпечення стосуються тільки робітників і службовців. Ці дві соціальні групи людності в СРСР, порівняно зі зовсім упослідженою селянською колгоспною масою, є в якійсь мірі упривілейовані.

З цього бачимо, що пропагандивне проголошення ст. 120 Конституції СРСР про те, що “громадяни СРСР мають право на матеріальне забезпечення на старість, а також — у випадках хвороби й втрати працездатності”, зовсім не розповсюджується на всіх громадян СРСР, як про це можна було б подумати. Фактично це право не розповсюджується на 65,5 млн. колгоспників, що становлять 31,5% всієї людності на 15.I. 1959 р. і на 0,6 млн. селян одноосібників та нескооперованих кустарів, що становлять 0,3% всієї людності СРСР.

Таким чином, соціальної справедливості й рівності навіть в оцій вузькій справі ЦК КПРС більш як за сорок років не запровадив, бо це не було в його інтересах. Побіжно зазначимо, що хоча селянська колгоспна маса в СРСР взагалі упосліджена, як громадяни “другого сорту”, як об'єкт визиску для первісного нагромадження потрібних партії капіталів, проте згадана дискримінація не по всіх республіках однакова. Найгірша вона в неросійських республіках, які є для Москви колоніальними територіями. Про це ми довідуємося з деяких інших даних. Зараз ми змогли зібрати їх ще не багато, бо влада диктаторів старанно їх приховує. Але те, що вже виявили, говорить цілком ясно само за себе:

1. Аналіза офіційних даних про роздрібний товарообіг по селах двох республік СРСР в 1955 р. (за інші роки й інші республіки порівняльних даних для сіл ми не знайшли) виявила нам, що життєвий рівень селянства України був на 41,1% нижчий од рівня селянства РРФСР.⁹ Очевидно, був він нижчий і по інших неросійських республіках.

2. Витрати з державного бюджету за 1951—1957 рр. на лікарні й диспансери по селах складових республік СРСР при розрахунку на одиницю сільської людності у порівнянні з РРФСР були менші: в Україні на 12,2%; в 13-ти інших неросійських республіках на 25,1%.¹⁰

3. Витрат з державного бюджету за 1951—1957 рр. на постійні дитячі ясла з розрахунку на

одиницю сільської людності у порівнянні з сільською людністю РРФСР було менше: в Україні — в 1,9 раза; в 13-ти інших неросійських республіках — у 2.2 раза.¹¹

4. Витрат з державного бюджету за 1951—1957 рр. на дитячі садки по селах із розрахунку на одиницю сільської людності у порівнянні з РРФСР було менше: в Україні в 2.6 раза; в 13-ти інших неросійських республік у 2.2 раза.¹²

Навіть цих кількох фактів досить, щоб зрозуміти, що селянська маса неросійських народів СРСР перебуває в особливо тяжкому дискримінаційному становищі. Але повернімося до основної нашої теми. Перейдімо до розгляду даних про соціальне забезпечення робітників і службовців. Вони виявлять нам, що й робітники та службовці складових республік СРСР у справі соціального забезпечення фактично не всі рівні. Що й тут діє той же закон колоніальної підпорядкованості й колоніальної дискримінації неросійських народів СРСР.

2. Розподіл кількості пенсіонерів між республіками.

На перше січня 1960 р. в СРСР людності нараховано було 212.323 тис. осіб, а всіх пенсіонерів — 18.545 тис. Але в це число пенсіонерів, як ми вже знаємо, входять в основному лише робітники й службовці. Колгоспну ж селянську масу державна влада СРСР пенсіями не забезпечує. Хоча господарства колгоспів, що їх створено на базі вивласненої у тих селян землі, тримає під своїм абсолютним контролем, а продукцію їх забирає в своє розпорядження. Виняток серед колгоспників становлять лише одиниці, здебільшого ті, що потрапили до категорії робітників та службовців. В основному — це партійці, що їх надіслано до колгоспів для керівної ролі на селі та механізатори й службовці колишніх МТС, що тепер працюють в колгоспах. Та ще деякі дрібні групи. Для кращого усвідомлення цієї справи подамо тут багатовимовну цитату з виступу Г. А. Наливайка, директора Алтайського науково-дослідного інституту сільського господарства на пленумі ЦК КПРС у березні 1962 р. Він говорив:

“Доцільно було б вирішити і ще деякі справи, що хвилюють фахівців сільського господарства. Першою і, мабуть, головною справою є упорядкування заробітної платні фахівцям в колгоспах, встановлення для них оплачуваних відпусток. Тут, як видно, не досить самих рекомендацій колгоспам, — потрібен закон. Пора прийняти колгоспних фахівців до профсоюзу”. (“Правда” ч. 68 за 9. III. 62, ст. 4).

Якщо Наливайкові довелося так говорити про колгоспних фахівців, то можна собі уявити у скільки разів гіршим є становище звичайних колгоспників.

Як саме розподілялася зазначена кількість пенсіонерів між республіками, видно з табл. 2.

Із поданих тут офіційних даних можна побачити лише, що в цілому СРСР пенсіонери, які одержують пенсії за старістю, за вислугу літ, за трудовою інвалідністю та персональні пенсії (гр. 4)

— становили в 1959 р. число 9.722 тис., або трохи більше за половину усіх пенсіонерів. Колишні військовики ("інваліди імперіалістичної, громадянської та вітчизняної війн") і їхні родини (гр. 6) досягли числа 6.264 тис., себто становили трохи більше за третину всієї кількості пенсіонерів. Нарешті ті, що одержували пенсії за втратою годувальників (родини робітників та службовців) становили число 2.559 тис., або трохи більше за сьому частину загальної кількості.

Табл. 2.

**РОЗПОДІЛ ЛЮДНОСТІ І ДЕРЖАВНИХ ПЕНСІОНЕРІВ
МІЖ СОЮЗНИМИ РЕСПУБЛІКАМИ на 1. I. 1960 р.
(у тис. осіб).**

Республіки	Людність (оцінка)	Усіх пенсіонерів З того числа пенсіонерів:				Колішніх військових інвалідів
		нерів	За старістю, виступу літ тощо	За втратою годувальників	За втратою годувальників	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
РРФСР	118.930	11.687	6.385	1.682	3.620	
Українська	42.465	3.571	1.742	447	1.382	
Білоруська	8.144	553	225	61	267	
Узбецька	8.372	430	199	48	183	
Казахська	9.843	710	327	110	273	
Грузинська	4.131	351	168	50	133	
Азербайджан.	3.819	240	123	37	80	
Литовська	2.761	120	72	21	27	
Молдавська	2.970	119	49	11	59	
Латвійська	2.113	204	151	21	32	
Киргизька	2.139	125	47	16	62	
Таджицька	2.036	81	33	9	39	
Вірменська	1.824	154	77	19	58	
Туркменська	1.567	82	37	13	32	
Естонська	1.209	118	87	14	17	
Разом СРСР	212.323	18.545	9.722	2.559	6.264	
У тому числі 13 неросійських республік						
(без України)	50.928	3.287	1.595	430	1.262	

Співвідношень між цими абсолютними даними, що стосуються РРФСР та неросійських республік, без додаткового опрацювання не видно. Проте, врахувавши відносні показники, ми здобудемо вже досить ясну картину загальної дискримінації неросійських республік (див. табл. 3). Особливо ж, коли спробуємо порівняти цифрові дані за три роки, за які оголошено відомості про пенсіонерів, та виявимо характер динаміки цих показників.

Уважний розгляд відносних показників табл. 3 виявляє незвичайно симптоматичне явище. Питома вага всієї людності РРФСР за три роки (1959, 1960, 1961) становила в РРФСР: 56,3% — 56,0% — 55,8%. Себто — виявила виразну тенденцію до зменшення. Пояснюється це, очевидно, тим, що ЦК КПРС і далі безперервно й посилено спрямовує колонізаторів-росіян до неросійських республік для все більшого закріплення там великодержавних російських позицій, особливо ж — по містах, що є командними пунктами.

Табл. 3.

**ПОРІВНЯННЯ РУХУ ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ЛЮДНОСТІ З РУХОМ ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ПЕНСІОНЕРІВ
НА ПОЧАТОК РОКІВ: 1959, 1960 і 1961.¹³⁴**

Показники	1959 р.	1960 р.	1961 р.
(1)	(2)	(3)	(4)
1. У тисячах:			
а) Людність:			
РРФСР	117.534	118.930	120.554
Україна	41.869	42.465	43.091
Інші 13 респуб.	49.424	50.928	52.506
Разом СРСР	208.827	212.323	216.151
б) Пенсіонери:			
РРФСР	11.406	11.687	12.699
Україна	3.521	3.571	3.795
Інші 13 республ.	3.273	3.287	3.373
Разом СРСР	18.200	18.545	19.867
2. У % до СРСР:			
а) Людність:			
РРФСР	56,3	56,0	55,8
Україна	20,0	20,0	19,9
Інші 13 республ.	23,7	24,0	24,3
Разом СРСР	100	100	100
У т. ч. 14 нерос. республ.	43,7	44,0	44,2
б) Пенсіонери:			
РРФСР	62,7	63,0	63,9
Україна	19,3	19,3	19,1
Інші 13 республ.	18,0	17,7	17,0
Разом СРСР	100	100	100
У т. ч. 14 нерос. республ.	37,3	37,0	36,1

Разом з тим питома вага пенсіонерів РРФСР в Союзі, що й без того була значно вища за питому вагу людності РРФСР в Союзі не тільки не виявила нахилу до зменшення, а навпаки — увесь час продовжувала збільшуватися: 62,7% — 63,0% — 63,7%.

Отож, якщо всі 14 неросійських республік СРСР на початок 1959 р. у порівнянні з питоною вагою своєї людності мали пенсіонерів менше на 6,3%, то на початок 1960 р. вони мали менше вже на 7,0%, а на початок 1961 р. менше на 8,1% проти питоної ваги своєї людності в Союзі. Найбільш упослідженими виявилися 13 неросійських республік без України. Але й в Україні питома вага пенсіонерів порівняно з питоною вагою людності була менша на 0,7%, а на початок 1961 р. стала менша вже на 0,8%.

Але чи добре робимо ми, коли порівнюємо питому вагу пенсіонерів основних груп республік з питоною вагою всієї людності цих республік? Адже пенсіонери — це в основному міська людність, робітники й службовці. То чи не краще було б порівнювати їх з питоною вагою самої міської людності? Хоча і в цьому разі довелось б констатувати, що питома вага міської людності РРФСР дещо нижча за питому вагу пенсіонерів РРФСР.

Гадаємо, що метода порівняння питоної ваги в Союзі пенсіонерів окремих республік з питоною вагою всієї кількості людності цих республік, що її ми тут застосовуємо, є цілком правильна. І навпаки, хибною для вірності загального висновку була б метода порівняння лише з міською людні-

стю. Поперше, за новими даними можна вирахувати¹⁴, що під час перепису 1959 р. близько 27% усіх робітників і службовців жило в сільських місцевостях, а з оголошених даних про кількість пенсіонерів не видно, скільки з них жило по селах, а скільки по міста. Подруге, збільшення кількості міської людності по республіках плянується в Москві у зв'язку з плануванням розбудови індустріалізації РРФСР.¹⁵ І якщо в РРФСР кількість міської людності від 1926 р. до 1939 р. зросла на 120%, то в усіх неросійських республіках разом вона зросла тільки на 102%. За період же від 1939 р. до 1959 р. в РРФСР міська людність зросла на 69,8%, а в усіх неросійських республіках разом зросла тільки на 59,1%.¹⁶ При чому, зростання міської людності неросійських республік відбувається не так за рахунок нормального переходу сільської людності тої чи тої республіки до міст своєї республіки, як за рахунок переселеної московською владою до міст неросійських республік росіян та інших колонізаторів. Яскравими прикладами можуть бути міста України, особливо ж Львів, міста балтійських республік, тощо, де тепер панує вже російська мова, російська адміністрація, російські фахівці та інші надіслані туди колонізатори. Корінна ж національна людність цих неросійських республік у значній мірі відтиснується на села та вивозиться за межі своєї республіки. Цим і пояснюється, що національний склад нарізно міської й сільської людності республік СРСР за даними перепису 1959 р. і досі не оприлюднений, хоча після перепису минуло три з половиною роки. І за всіма ознаками цих даних і не збираються оприлюднювати. ЦК КПРС тримає ці відомості в секреті, бо не хоче розкривати людям карт своєї великодержавної шовіністичної гри, яку прикрито тільки порожніми інтернаціональними гаслами про "дружбу народів". І за дружбу та допомогу саме й видається колонізаторське опанування територій і міст неросійських республік.

Потрете, хоча дискримінація сільської людності сильно замаскована тим, що про ту сільську людність друкується якнайменше статистичних та інших даних, проте й ті уривкові відомості, що їх ми маємо і про які згадували передніше в п. 1, свідчать, що та особлива дискримінація сільської людності СРСР не по всіх республіках однакова. І цей різний ступінь дискримінації сільської колгоспної людності не може, звичайно, не відбиватися на становищі всієї людності тої чи тої республіки. Адже селянська маса за даними 1959 р. по всіх неросійських республіках (за винятком одної маленької Латвії) становить більше за половину всієї людності, а саме: від 50% у Вірменії до 78% у Молдавії. У тому числі в Україні, що під час перепису мала майже 42 млн. людності, в сільських місцевостях жило 54%.¹⁷

Переходячи тепер до детальнішого розгляду даних про пенсіонерів окремих союзних республік, ми для наочності й кращого зрозуміння зведемо ці дані до одновимірної бази, а саме: вирахуємо, скільки пенсіонерів припадало в 1959 р. на кожні 10.000 людності тої чи тої союзної республіки.

1. Почнімо свій розгляд з колишніх військових

інвалідів та їхніх родин (табл. 2, гр. 6). Картину розподілу їх між республіками дають такі числові показники (табл. 4).

Табл. 4.
ПЕНСІОНЕРІВ — КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВИХ ІНВАЛІДІВ ТА ЇХНІХ РОДИН

Республіки	Всього із розрахунку на кожні 10.000 людности	У % до РРФСР
(1)	(2)	(3)
Білоруська	328	107,9
Українська	325	106,9
Грузинська	322	105,9
Вірменська	318	104,6
РРФСР	304	100
Киргизька	290	95,4
Казахська	277	91,1
Узбецька	219	72,0
Азербайджанська	209	68,7
Туркменська	204	67,1
Молдавська	199	65,5
Таджицька	192	63,2
Латвійська	151	49,7
Естонська	140	46,1
Литовська	98	32,2

Більшу за РРФСР кількість військових пенсіонерів із розрахунку на кожні 10.000 своєї людності мали чотири республіки: Білоруська — на 7,5%, Українська на 6,9%, Грузинська на 5,9% і Вірменська на 4,6%. Щодо Білорусії та України, то ця відносна перевага цілком зрозуміла. Фронт Другої світової війни двічі пройшов через усю територію обох республік. Вся військовозобов'язана людність цих республік так чи так брала участь у безпосередніх бойових акціях. Зрозуміло, що тут мусіло бути із розрахунку на кожні 10.000 людності й більше калік, ніж в РРФСР, територія якої лише частково була безпосереднім тереном військових подій. Не зовсім для нас є зрозуміле зараз, чому маленькі Грузія та Вірменія також мали відносно більшу за РРФСР кількість військових інвалідів-пенсіонерів із розрахунку на 10.000 людності. Щож стосується інших 10-ти неросійських республік, то вони мали військових інвалідів-пенсіонерів із розрахунку на кожні 10.000 своєї людності менше за РРФСР. При чому особливо мало виявлено їх в Латвії (на 50,3% менше за РРФСР), в Естонії (на 53,9% менше) і в Литві (на 66,8% менше за РРФСР). Та ця відносно мала кількість (порівняно зі РРФСР) військових інвалідів у цих трьох балтійських республіках пояснюється, треба думати, не малими, порівняно, військовими втратами (бо ці три республіки також були тереном безпосередніх військових дій), а особливим ставленням московської влади до людності цих захоплених у 1939 р. червоною армією республік, а потім на якийсь час окупованих німцями.

Але найцікавішим є таке. Ми бачили, що в окремих неросійських республіках кількість пенсіонерів — військових інвалідів та їхніх родин — із розрахунку на кожні 10.000 людності дуже коливається і буває то більша, то менша за норму,

що її вираховано для РРФСР — 304 пенсіонери. Проте, як узяти всі 14 неросійських республік разом, де було 93,393 тис. людности, то із розрахунку на кожні 10.000 своєї людности вони мали пересічно 283 пенсіонери, або на 6,1% менше за РРФСР.

2. Перейдімо тепер до групи пенсіонерів — родин робітників і службовців, що втратили своїх годувальників (табл. 2, графа 5). До цієї категорії належать непрацездатні члени родин, що були на утариманні померлого робітника, службовця або пенсіонера. Тут випадковий вплив війни вилучений. І в цій групі пенсіонерів жодна вже з неросійських республік не переважає РРФСР кількістю пенсіонерів із розрахунку на кожні 10.000 своєї людности. Але, як це не дивно, ми й тут маємо дуже велику амплітуду відхилень від норми, що її вираховано для РРФСР — 141 пенсіонер. Іноді, як це можна побачити з табл. 5, показники різняться в три й чотири рази.

Табл. 5.

КІЛЬКІСТЬ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ ПЕНСІОНЕРІВ З РОДИН РОБІТНИКІВ І СЛУЖБОВЦІВ, ЩО ВТРАТИЛИ СВОІХ ГОДУВАЛЬНИКІВ

Республіки	Всього пенсіонерів із розрахунку на 10.000 людности	У % до РРФСР
РРФСР	141	100
Грузинська	121	85,8
Естонська	116	85,1
Казахська	112	79,4
Українська	105	74,5
Вірменська	104	73,8
Латвійська	99	70,2
Азербайджанська	97	68,8
Туркменська	83	58,9
Литовська	76	53,9
Киргизька	75	53,2
Білоруська	75	53,2
Узбецька	57	40,4
Таджицька	44	31,2
Молдавська	37	26,2

Не можна припустити, щоб втрата годувальників у порівнянні з РРФСР була менша в Україні на цілих 25,5%, а в Азербайджані на 30,2%, у Білорусії на 46,8%, а в Молдавії аж на 73,8%, або майже в чотири рази менша тощо. Адже всі ці республіки перебувають в умовах одного режиму ось швидко буде півстоліття, і цей режим у неросійських республіках не може бути кращий за саму РРФСР, а навпаки. Значить, у неросійських республіках чомусь на практиці значно важче домогтися права на одержання державної пенсії. А тому, в той час, як в РРФСР на кожні 10.000 людности припало 141 пенсіонер даної групи, у 14-ти неросійських республіках СРСР разом взятих цих пенсіонерів на 10.000 людности припало пересічно тільки 94, або на 33,3% менше за норму РРФСР.

3. Тепер перейдімо до головної групи пенсіо-

нерів, що одержують пенсії за старістю, за вислугу літ, персональні пенсії та в наслідок трудової інвалідности (табл. 2, гр. 4). Відомості про них дає наступна табл. 6.

Табл. 6.

ПЕНСІОНЕРІВ ЗА СТАРІСТЮ, ЗА ТРУДОВОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ, ЗА ВИСЛУГОЮ ЛІТ І ПЕРСОНАЛЬНИХ

Республіки	Пенсіонерів із розрахунку на 10.000 людности	У % до РРФСР
(1)	(2)	(3)
Естонська	720	134,1
Латвійська	715	133,1
РРФСР	537	100
Вірменська	422	78,6
Українська	410	76,3
Грузинська	407	75,8
Казахська	332	61,8
Азербайджанська	322	60,0
Білоруська	276	51,4
Литовська	261	48,6
Узбецька	238	44,3
Туркменська	236	43,9
Киргизька	220	41,0
Молдавська	165	30,7
Таджицька	162	30,2

При розгляді показників табл. 6 мимоволі звертає на себе увагу дуже цікава обставина. Двадцять неросійських республік із розрахунку на кожні 10.000 своєї людности мають відносну кількість пенсіонерів цієї найбільшої групи значно меншу за РРФСР. При чому, амплітуда коливань вельми велика. Вірменська республіка має менше за РРФСР на 21,4%, Українська менше на 23,7% і т. д. аж до Таджикицької республіки, яка має пенсіонерів цієї групи менше за РРФСР аж на 69,8%, себто — менше понад 3,3 рази. Разом з цим дві маленькі балтійські республіки мають пенсіонерів цієї групи (із розрахунку на 10.000 людности) значно більше за РРФСР, а саме: Латвійська більше на 33,1%, а Естонська на 34,1%. Чим же можна пояснити це дивне явище?

Як відомо, в Латвії й Естонії створено російські військові бази. Сюди для постійного перебування й праці спрямовано переважно з РРФСР багато фахівців, військових та цивільних. Крім того, сюди ж для постійного проживання надіслано московською владою багато партійців для адміністративної, партійної, господарської, наукової, навчальної тощо роботи. Все це — з метою прискішення русифікації та асиміляції корінної людности цих республік. У наслідок цього латвійська людність в головних містах Латвії, а естонська людність в головних містах Естонії опинилася, треба думати, в меншості і у всякому разі не на командних позиціях. Прямих даних про це ми не маємо, бо відомостей про національний склад міської людности за даними перепису 1959 р. московська влада передбачливо не оголосила. Про це можна лише догадуватися на підставі посередніх даних та на підставі самого факту приховування цих даних.

Серед надісланої до Естонії й Латвії маси ко-

лонізаторів та їхніх родин мусить бути підвищений відсоток пенсіонерів і то — підвищений відсоток пенсіонерів вищих категорій разом з тими, що одержують персональні пенсії. Інакше не можна пояснити, чому Латвія й Естонія в даному випадкові перевищують РРФСР відносно кількості їх, при розрахунку на кожні 10.000 людности. А також, як побачимо далі, перевищують РРФСР і сумами витрат на соціальне забезпечення, коли їх розраховувати на одиницю людности. Проте в ціло-

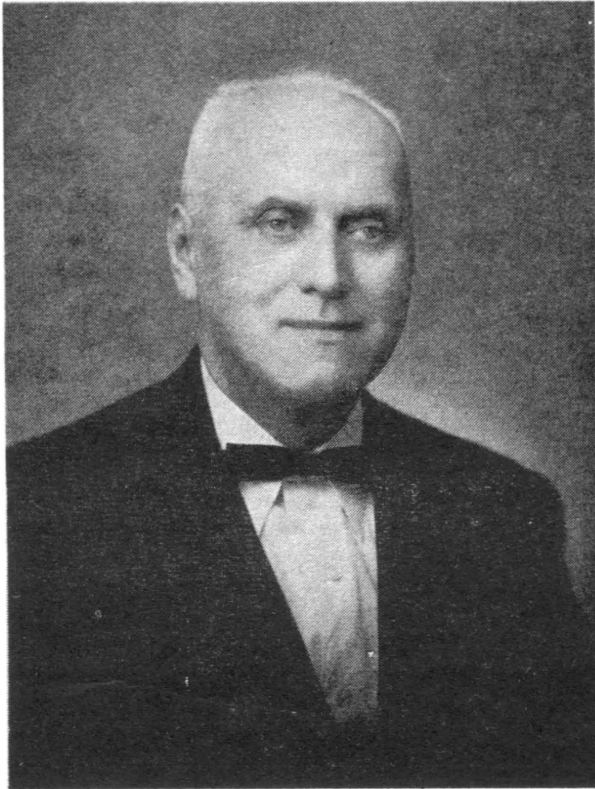
му й пенсіонерів цієї найбільшої групи всі 14 неросійських республік, навіть разом з Естонією й Латвією, мали на 38 менше за РРФСР. РРФСР (118,930 тис. людности) при розрахунку на кожні 10.000 своєї людности мала цих пенсіонерів 537, а всі 14 неросійських республік разом (93,393 тис. людности) мали пересічно тільки 333 пенсіонери на кожні 10.000 своєї людности, або аж на 38% менше за РРФСР.

(Закінчення в наступному числі)

Проф. д-р О. АРХІМОВИЧ

Історично-ботанічні праці проф. Г. М. Гордієнка

У квітні місяці 1962 сповнилося 60 років життя та 35 років науково-літературної діяльності Гаврила Максимовича Гордієнка. Тому що деякі моменти життя та перебіг його наукової кар'єри досить докладно висвітлив покійний проф. В. Доманицький ("Укр. Вісті" 8. IV. 1962), то я вже не буду на них зупинятися.

Завданням цього нарису є висвітлення однієї із сторін його діяльності, якій він присвятив останні 15 років свого життя. В тому напрямку він невпинно працює й далі.

Як ботанік і агроном, він зосередив свою увагу на основі цілої низки с.-р. та декоративних рослин, властивих українській природі, українському господарству та тісно сполучених з життям та побутом українського народу.

Головна ідея тих нарисів — подати фаховим читачам дещо з історії даної рослини, яка в українській ботаніці дотепер була занедбана.

Ідеєю цих нарисів є дати і фаховим і нефаховим читачам аромат "Євшан-Зілля", який нагадував би українській спільноті на чужині красу Рідного Краю, українську природу, українське господарство та будив би іноді приспані почуття до України.

У деяких нарисах пробивається думка про успіхи тих чи інших рослин в Україні тепер, де серед нелюдських умов працює та бореться український нарід за свою самобутність. Це про успіхи селян, агрономів, селекціонерів та взагалі української с.-г. науки.

Деякі нариси говорять про рослини світового значення, як кавчук, риж тощо. Автор згаданих нарисів вишукує шляхи, якими ті чи інші рослини діставалися в Україну, як вони акліматизувалися та стали такими улюбленими, що вже всі їх вважають українськими національними рослинами.

Але автор вишукує, чим Україна прислужилася світовому господарству, бо Україна не тільки брала зі світу, але й давала світові щось і свого. У розвідці "Українська пшениця в Америці", на підставі американських джерел, автор виявив, що різні сорти українських пшениць стали прабатьками головніших сортів пшениці в США та в Канаді.

Читачам, перебуваючим на чужині, автор подав нариси про ті рослини, з якими вони будуть зустрічатися чи в природі, чи в пресі: про велетенські секвої в Каліфорнії, отруйний плющ на сході США, отруйну рослину кураре в Бразилії.

Деякі рослини стали невід'ємними складниками українського краєвиду, як, наприклад, тополя, верба, червона калина, барвінок, бузок тощо, тому їм автор присвятив окремі нариси.

Так щедро оспіваним київським каштанам автор так само присвятив окремий нарис. Красі японських вишень, якими пишається весною Вашингтон, автор присвятив окремий нарис.

Цілу серію статей автор присвятив різним різдвяним рослинам, як ялинка, пуансеттія, падуб, омела тощо. У деяких статтях більше, у деяких менше трапляються матеріали з фолкльору, якими автор закріплює матеріал в пам'яті читача.

Уважно вибирає автор матеріали з української народної ботаніки. Деякі з них надаються до поновного уживання й закріплення в українських національних традиціях. Тому автор і проповідує замість різних чужих різдвяних рослин праукраїнського дідуха.

Серед численних друкованих праць нашого ювілята (понад 200), більше 50 праць присвячено історії поодиноких рослин. За браком фахових видань на чужині автор примушений містити свої ботанічно-історичні нариси по загальних часописах. При цьому відповідно пристосовує зміст та форму їх для нефахового читача.

Нариси Г. Гордієнка часто бувають реакцією на сучасні події в Україні, як, наприклад, серія статей про кукурудзу, коли Хрушов почав натискати на культуру тієї рослини в Україні. Або на події в світі, які впливають на історію рослин, як, наприклад, репатріація кавчукового дерева з Південної Азії назад до Південної Америки.

Часом помітно, що нариси про окремі рослини вміщено "по сезону", як, наприклад, про соняшник — літом, про капусту — восени, про хризантеми — так само восени і т. д.

Ці цікаві та цінні праці розкидані по часописах і тяжко за ними слідкувати. Тому наше бажання й вимога до автора: зібрати їх та видати книжкою, перед тим доповнивши нарисами про певні рослини, яких він дотепер ще не описав, як, наприклад, до групи збіжжя бракує нарису про овес.

З технічних рослин ще не описані прядивні рослини. З городніх рослин ще треба описати столовий буряк, моркву, етеро-олійні рослини, такі, як кріп, петрушка, коляндр й т. п.

Могла б бути також самостійна книжка нарисів про квіти. Ювілят уже має про квіти багато нарисів: про чорнобривці, троянду, хризантеми, васильки, тюльпани, барвінок і т. д.

Зі змісту нарисів видно, що автор використовує, численні джерела, але в звичайних часописах не подає їх, на чому втрачають фахові читачі. Тому при книжковому виданні треба буде обов'язково подати й бібліографію джерел.

Закінчуючи цей коротенький нарис не можна не побажати авторові сил та завзяття до дальшої праці над історією рослин, а читачам як найскоріше дістати до рук книжкове видання ботанічно-історичних нарисів з-під пера нашого шановного ювілята — Г. М. Гордієнка.

Бібліографія історично-ботанічних праць Г. М. Гордієнка:

1. ІСТОРІЯ ЦУКРУ (200 років бурякового цукру). "ПУ-ГУ", ч. 42. 21 грудня 1947. Авгсбург.
2. ПРИСТРАСТЬ ДУРМАНИТИ ГОЛОВУ. "Українські Вісті", ч. 57 (209), 14 липня 1948. Новий Ульм.
3. УКРАЇНСЬКИЙ БУЗОК. "УВ", ч. 33 (498), 22 квітня 1951. Новий Ульм.
4. СЕКВОЯ. "УВ", ч. 76 (541), 23 вересня 1951. Н. Ульм.
5. ОТРУЙНИЙ ПЛЮЩ. "УВ", ч. 93 (558), 22 листопада 1951. Н. Ульм.
6. БОРОТЬМА ЗА КАВЧУК. "УВ", ч. 96 (663), 27 листопада 1952. Н. Ульм.
7. УКРАЇНСЬКА ПШЕНИЦЯ В АМЕРИЦІ. Збірник "Українці у Вільному світі". Видав Український Народний Союз в Америці. 1954. Джерсі Сіті.
8. ТЮЛЬПАНИ — квіти моєї батьківщини, "ПУ-ГУ", ч. 1 (82), січень-березень 1955. Авгсбург.

9. ДО ІСТОРІЇ ПШЕНИЦІ "УКРАЇНКИ". "Народна Воля", ч. 8. 24 лютого 1955. Скрентон.
10. БІЛА АКАЦІЯ. "УВ", ч. 50 (928). 9 червня 1955. Н. Ульм.
11. КИЇВСЬКІ КАШТАНИ. "УВ", ч. 54 (932). 23 червня 1955. Н. Ульм.
12. КУКУРУДЗА В ПОЛІТИЦІ. "УВ", ч. 62 (940), 21 липня 1955. Н. Ульм.
13. КУКУРУДЗА. "Нові Дні", ч. 66. Липень 1955. Торонто.
14. ЦИБУЛЯ. "Всесвіт", ч. 1. 1955. Новий Ульм.
15. ПУАНСЕТТІЯ. "Укр. Прометей", ч. 1. 5 січня 1956. Детройт.
16. РІЗДВЯНІ РОСЛИНИ. "УВ", ч. 2-3. 5-8 січня 1956. Н. Ульм.
17. РІЗДВЯНА ЯЛИНКА. "Всесвіт", ч. 5. Лютий 1956. Новий Ульм.
18. ВИШНЯ. "УВ", ч. 30 (1016), 19 квітня 1956. Н. Ульм.
19. ВЕРБА. "УВ", ч. 32 (1018), 29 квітня 1956. Н. Ульм.
20. БУЗОК. "УВ", ч. 38 (1024), 20 травня 1956. Н. Ульм.
21. МОРЕЛІ. "Нові Дні", ч. 77. Червень 1956. Торонто.
22. ТРОЯНДА. "Всесвіт", ч. 4 (8), серпень 1956 і ч. 5 (9), жовтень-грудень 1956. Новий Ульм.
23. ВАСИЛЬКИ. "Укр. Прометей", ч. 3. 17 січня 1957. Детройт.
24. АМЕРИКАНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЯЛИНКА. "УВ", ч. 6 (1089), 20 січня 1957. Н. Ульм.
25. ЛІЛЕЯ — Квітка Пречистої Діви Марії. "УВ", ч. 25 (1108), 7 квітня 1957. Н. Ульм.
26. СОНЯШНИК. "УВ", ч. 52 (1135), 18 липня 1957. Н. Ульм.
27. З ІСТОРІЇ БОТАНІЧНИХ САДІВ. "Вісті УТІ", ч. 5 - 6, січень-червень 1957. Нью-Йорк.
28. МАРЮНА-КОНОПЛЯ І ДОЛЯРИ. "Свобода", ч. 156, 15 серпня 1957. Джерсі Сіті.
29. САКУРА — Японська вишня. "Всесвіт", ч. 3. (12). Травень-липень 1957. Н. Ульм.
30. ГРЕЧКА. "УВ", ч. 73 (1156), 6 жовтня 1957. Н. Ульм.
31. КУРАРЕ-ОТРУЯ-ЛІК. "Укр. Прометей", ч. 47, 21 листопада 1957. Детройт.
32. ХРИЗАНТЕМИ. "Всесвіт", ч. 5 (14). Листопад-грудень 1957. Н. Ульм.
33. БАВАРСЬКІ РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ. "Свобода", ч. 4, 6 січня 1958. Джерсі Сіті.
34. ПРОСО. "Всесвіт", ч. 6 (15), січень-березень 1958. Н. Ульм.
35. ВЕЛИКОДНЯ ЛІЛЕЯ. "Жіночий Світ", ч. 4. Квітень 1958. Вінніпег.
36. ЧОРНОБРИВЦІ. "Всесвіт", ч. 2 (16). Квітень-червень 1958. Н. Ульм.
37. РЕПАТРИАЦІЯ КАВЧУКОВОГО ДЕРЕВА. "УВ", ч. 48 (1226), 22 червня 1958. Н. Ульм.
38. ТОМАТИ. "УВ", ч. 54 (1232). 17 липня 1958. Н. Ульм.
39. ВІКТОРІЯ РЕГІЯ. "УВ", ч. 74 (1252). 2 жовтня 1958. Н. Ульм.
40. ЖОРЖИНА. "УВ", ч. 69 (1344). 3 вересня 1959. Н. Ульм.
41. КУКУРУДЗА. "Всесвіт", ч. 1 (18). Жовтень 1959. Н. Ульм.

42. ЧАСНИК. "УВ", ч. 88 (1363), 12 листопада 1959. Н. Ульм.
43. БРУСНИЦЯ. "УВ", ч. 4 (1378). 24 січня 1960. Н. Ульм.
44. ПІВОНІЯ. "УВ", ч. 22 (1396), 29 травня 1960. Н. Ульм.
45. ДЕРЕВО "ПАВЛОВНІЯ". "Свобода" ч. 124, 30 червня 1960. Джерсі Сіті.
46. ОГІРКИ. "УВ", ч. 29 (1403), 17 липня 1960. Н. Ульм.
47. РИЖ. "УВ", ч. 33-34 (1407-1408), 14-21 серпня 1960. Н. Ульм.
48. ЖИТО. "УВ", ч. 37 (1411), 11 вересня 1960. Н. Ульм.
49. ТОПОЛЯ. "УВ", ч. 42 (1416), 16 жовтня 1960. Н. Ульм.
50. КАПУСТА. "УВ", ч. 49 (1423), 4 грудня 1960. Н. Ульм.
51. ТЮТЮН. "УВ", ч. 1-2 (1427-1428), 1-7 січня 1961. Н. Ульм.
52. ШАФРАН. "УВ", ч. 14-15 (1440-1441), 2-9 квітня 1961. Н. Ульм.
53. КАВУНИ. "УВ", ч. 33-34 (1459-1460), 13 серпня 1961. Н. Ульм.
54. ЧЕРВОНА КАЛИНА. "УВ", ч. 47 (1473), 19 листопада 1961. Н. Ульм.
55. ТОПОЛЯ. "Всесвіт", ч. 1 (19). Грудень 1961. Н. Ульм.
56. РІЗДВЯНИЙ СНІП. "УВ", ч. 1-2 (1479-1480). Різдво 1962. Н. Ульм.
57. ЯЧМІНЬ. "УВ", ч. 8 (1486), 18 лютого 1962. Н. Ульм.
58. БАТУРИНСЬКА КАПУСТА. "УВ", ч. 12 (1490), 18 березня 1962. Н. Ульм.
59. БАРВІНОК. "УВ", ч. 17-18 (1495-1496). Великдень 1962. Н. Ульм.

ОГЛЯД ПРЕСИ

„ДЕ НАШІ ДІТИ?“

У свій час ми вже повідомляли наших читачів, що у Філадельфії створено Центральний Батьківський Комітет, який видає журнал "Де наші діти". Журнал виходить періодично. Перед нами ч. 5 (за 1962 р.) цього цікавого й корисного видання. Зміст цього числа вважаємо настільки цікавим, що передруковуємо з нього передову під заголовком "Чого вчать наші діти?" і дві нотатки. Це буде добрим доповненням до інших матеріалів на шкільні теми, які подаємо в цьому числі. Всякі коментарі тут зайві — хто вмє читати й думати і має людську й національну гідність, той розуміє все і постарается, щоб бодай у громаді, до якої належить сам, не повторилось щось подібне. Якби хтось вирішив, що таке ставлення до української мови є виключно в католиків, то дуже помиляється: може в багато легшій формі, але подібне трапляється і в інших наших громадах.

Звертаємо увагу читачів, що в українських католицьких цілоденних школах Україна покривджена ще більше, ніж у державних канадських школах (див. у відділі "Наше листування", відповідь на листа п. Гонтареві).

Підкреслення в тексті наші. Матеріали передруковуємо майже без мовно-стилістичних поправок. Ред.

ЧОГО ВЧАТЬСЯ НАШІ ДІТИ?..

Літають сателіти в безмежному просторі космосу, збираються інші летіти на місяць, на Марс та інші планети, а ми ще й досі не можемо вирішити і впорядкувати тих основних, самозрозумілих і ясних, як день Божий, проблем, над якими народи давно перейшли до денного порядку.

Не вороги наші, а ми самі виписуємо собі власною рукою: Мане — Текель — Фарес. Не з ворогами нашими, а самі між собою боремося проти короткозорого і легковажного трактування української мови та проти занедбання національного виховання нашої дітвори по парохіях і монастирських школах, здвигнених і удержуваних великими пожертвами всієї нашої громади.

І знову наша дітвора дістає шкільні підручники. Чого ж вони вчать наших дітей? Беремо першу з черги книж-

ку — об'ємиста така — і відкриваємо. Це географічний підручник п. з. "Нейборс ін Юреїжія", один із т. зв. "Кетолік Джіографі Сірієз". Шукаємо відомостей про Україну. По довшому листкуванню і то не в тексті, знаходимо одне ляконічне речення, що Україна "бред бескет" Росії.. Решта — речі, що до живого ображають наші національні почуття. Не знаємо, чи пером авторів цієї книжки вдила ігноранція, чи зла воля, коли початків Советського Союзу вони шукають в часах Київської Русі, коли для них кн. Ольга — російська принцеса, а внук її, кн. Володимир Великий — хреститель російського народу, коли московський нарід — це для них 200 мільйонна нація. Не знаємо... Знаємо натомість, що цей крайньо для нас образливий підручник наші шкільні власті вже від років уперто дають у руки нашої шкільної дітвори. Осудить тепер самі, чи це не поличники для всіх тих добрих, побожних, жертвених і многотерпеливих ктиторів і благодітелів наших храмів і шкіл на терені ЗДА, але й для всього українського народу?

Пороздавали нашим дітям і в цьому році від першої класи аж по восьму підручники для навчання релігії не в нашій обряді, і не нашою мовою. Не рідною мовою почали навчати віри та й не рідною мовою заставляють молитися. Часто чуємо: "Зберігаймо свою віру, зберігаймо свій обряд, стіймо при своїй Церкві, потрібно буде в майбутньому місіонарів на Україну" і т. д. — жнива великі, а женців мало. А тим часом отих молодих, підростаючих женців переганяють поволеньки на чуже поле...

Беремо врешті в руки давно заповіджений "Буквар" для навчання української мови в українських католицьких школах, виданий Філадельфійською Архиспархією Візантійського Обряду. І формою, і змістом він чи не найубогіший з усіх наших букварів, виданих на еміграції. Вивчивши абетку й трохи слів із цього "Буквара", діти могли б узятися до читання, тим більше, що навчання української мови починається по наших католицьких школах, на жаль, щойно на другому або третьому році навчання. Та що ж будуть бідолашні діти читати, коли в "Букварі" нема ніякого тексту. І не тільки тексту — немає в ньому

ні словечка, яке могло б збагатити знання дитини про землю, звідки прийшли її батьки, розбудити до неї сентимент і любов. Виглядає цей "Буквар" сумно і безбарвно, як те безлисте деревце в глуху осінь.

А коли додамо до "Букваря" ще й "Юдейнісн Греммер" Іллі Шлянки, підручник для навчання нашої граматики англійською мовою, то кожний з нас мимоволі мусить себе запитати, навіщо дається такі підручники нашій дитворі? Чи на те, щоб вона научилась більше української мови, чи щоб ще менше знала, ніж досі?

Іншим феноменальним винаходом до навчання української мови, це впровадження в деяких наших школах підручника української мови для 2-ої класи "Добрійдень" — перекладу для української нижчої програми (Юдейнісн Праймери Програм) із французьких серій Св. Духа. Автором підручника є мати Реймонд де Джізас із Дісцезального Каледжу Сестер, відділ Путнам, Путнам, Коннектікат. Підручник цей виданий в 1961 році за згодою єпископа в Норвіч, Коннектікат, і Архідієцезії Українського Візантійського Обряду в Філадельфії.

Зміст цієї книги становлять 11 українських слів і рисунки до розмалювання, з яких ні один не має української тематики, а розділ про Різдво не тільки не показує будь-яких слів про коляду чи інші наші різдвяні звичаї, які пильно ще заховуються по наших церквах і родинах, але навпаки вводить як одну з чоловік постатей цього часу "Сантаклоса".

Рівень цього т. зв. підручника подуманий навіть не для українського дошкілля, де діти, розмалюючи рисунки, могли б при цій забаві засвоїти собі деякі поняття. Для дошкілля ця книжечка, може, й добра, але як підручник до навчання української мови в другій класі, це прямо витрата часу і доказ убогости шкільної програми наших католицьких шкіл, коли йде про навчання української мови.

Чому ж тоді говориться до дівтори з початком шкільного року, як це мало місце в одній з наших парохій, "учіться, дітвонки, української мови, бо... того хоче президент Кеннеді?" Чи це не глюм в живі очі? З такими підручниками та при такому легковажному трактуванні навчання української мови в наших школах, небагато вдіє і найбільше совісний учитель української мови, небагато скористає і сама дівтора.

Приглянувшись уважніше до нового "Букваря", "Добрійдень" і "Граматики" Шлянки зараз кидається ввічі, що ці підручники призначені для дітей, ДЛЯ ЯКИХ УКРАЇНЬКА МОВА ПЕРЕСТАЛА БУТИ РІДНОЮ. А що ж годі з тисячами дітей, що дома розмовляють по-українськи, дітей, яких батьки навчили рідної мови і ЯКІ ТВОРЯТЬ ПО НАШИХ ПАРОХІЯЛЬНИХ ШКОЛАХ ВЕЛИЧЕЗНУ БІЛЬШІСТЬ? І їм — отим дітям втискають у руки згадані підручники, тобто НАМАГАЮТЬСЯ ЗНИЗИТИ їх до рівня тих, що для них і виключно для них оті підручники повинні б бути призначені. І якщо цим намаганням

чаша громада не буде негайно й якнайрішучіше протидіяти, то ми втрачимо безповоротно ту частину нашого покоління, що могла б при відповідному вихованні започаткувати зворот на краще в нашому церковному й національному житті в цій країні. Коли ми занедбаємо цю основну й найважливішу справу, то можемо вже тепер зачати співати самі собі "Вічну пам'ять", бо це буде початком кінця нашого існування як окремої церковної й національної групи на терені ЗДА.

Мінімальне впровадження національного чинника, такого важного й основного у формуванні характерів дівтори, по наших парохіяльних школах при одночасному ставленні всіх чотирьох аутів на самий тільки обряд — це утопія, згори засуджена на невдачу. Само життя нашої спільноти в ЗДА це вже довело і даліше потверджує!

Протираємо очі, гей очманілі, та питаємо себе самих: де ж це ми, нарешті, живемо?! В країні волі й демократії, де кожному можна жити вільно й вільно розвиватись, вільно плекати свою віру, мову, звичаї, культуру — чи в країні народної демократії? І там усе по формі, і тут усе по формі. І там нема нашого змісту, і тут його нема! Але ж між цими "тут" і "там" є величезна різниця. Там панує наш відвічний ворог, там панує неволя, насилля і примус. А тут ми на волі та в приязні нам державі, а не-фортуни й ПОГУБНІ ДЛЯ НАС ЕКСПЕРИМЕНТИ ПЕРЕВОДЯТЬ НАД НАМИ НАШІ ТАКИ ЛЮДИ, ЗА НАШІ ВЛАСНІ ГРОШІ.

А спробуйте тільки звернути в цій справі увагу, спробуйте просити, щоб ці аномалії виправили, то зараз почувте: "Валите свою Церкву!". Чим же то ми її валимо? Чи тим, що пильно до наших храмів ходимо, чи тим, що підтримуємо їх матеріально своїми постійними жертвами? А що було з нашою Церквою поки ми прийшли сюди? Коли ми приїхали, наші церкви були порожні. Де ж поділися діти наших старих емігрантів? Скажете, що це наслідки діяння чужого середовища. Це правда, але скажіть собі однак правду в очі, чи було і чи є плянове намагання наших церковних чинників протиставитись тому діянню, щоб бодай сповільнити його вплив?

Нас не збережуть нововибудовані школи, — бо здвигнути стіну — це ще замало. Треба, щоб у цих стінах панував і наш дух — а там його немає!

Ми всі вмисно вислугуватимось, тільки не самим собі. Духове рабство, проти якого так завзято виступав Шевченко, покутує в нас і донині. Топимо себе самих, хоч нас ніхто до цього не силує. Сумне це дуже і то тим більше, що до нас притягнена помічна рука Апостольської Столиці. У кожній, країні, де є більше скупчення нашого народу, маємо тепер свого єпископа. Оці єпископські престоли — це тривкі основи, на яких успішно могли б ми розбудувати наше релігійне й національне життя і зберігати себе в діаспорі як церковна й національна одиниця і тепер, і на майбутнє.

МИМОХОДОМ...

Два роки жертвенної праці бл. п. А. Білинської — учительки українознавчих предметів в школі СС. Василянок у Філадельфії, почали давати гарні наслідки. Рівень знання дітей підносився, зростав респект учнів до легковаженої передтим української мови. Виглядало, що провід школи пішов назустріч бажанню батьків дітей і почав трактувати українську мову не гірше інших предметів. На жаль, батьки гірко розчарувались, бо зі смертю бл. п. А. Білинської трактування навчання української мови завершило скорим темпом назад до старої системи

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ "НОВІ ДНІ"

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Ціна за річник 5.00

Замовляти в "Нових Днях"

повного занедбання. Управа школи не ангажує нової фахової сили не тому, що такої не може підшукати, але тому, що мовляв, кваліфікації сестер для цієї цілі вповні вистачальні. А ці кваліфікації в практиці виглядають лише так, що навчання обмежується до переписування або вичучування напам'ять віршів чи оповідань часто без належного або повного розуміння.

Ми думаємо, що політикою "ситого вовка й кози цілої" відносно української мови в українській католицькій школі далеко не заїдемо. Бож батьки хочуть бачити дійсну різницю між українською й іншою теж католицькою школою.

Чи існує Україна? — Для вчительки-сестри 6-ої класи української парохіяльної школи Св. о. Миколая в Філадельфії — вона не існує. Поправляючи географічне до-

машне завдання, в якому ученим, вичислюючи сусідів Польщі, назвав Україну, як її східнього сусіда, вона уважає таке ствердження неправильним і, зачислюючи йому це за помилку, обнижує оцінку завдання.

Вчинок вчительки уважаємо не тільки нефаховим, але й невиховним, бож всім відомо, що майже всі американські карти і атласи, з "Енциклопедія Британіка" включно, подають "чорне на білому" Україну, як країну, яка положена на схід від Польщі. Думаємо, що сестрі-вчительці географії такі атласи повинні б бути доступними, а їх зміст авторитетним.

Адреса Центрального Батьківського Комітету:

Mr. Iarjij Mazepa
878 N. 23-rd St.
Philadelphia 30, Pa.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Високоповажаний пане редакторе!

Мене дуже здивувало, що Ви не згадали жодним словом про смерть письменника Федора Дудка. Що за причина такого ставлення до покійного письменника, який помер 50 років збагачував українську літературу? Невже він не заслужив у "Нових Днях" хоч з десяток сторінок? То хай хоч я згадаю дещо про нього.

Федір Дудко народився в Чернігівщині 1885 р., хоч у пресі нашої подавали роки народження 1888, 1887, а тепер по його смерті подають 1886, хоч в "Енциклопедії Українознавства" подано 1885. Сам покійний письменник підтвердив мені колись листом, що в "Е. У." дата народження його подана правильно.

Ф. Дудко працював в українській пресі з 1907 р. З 1920 р. жив у Львові, написав чимало повістей, серед яких найцікавіші "Отаман Крук", "Дівчата одчайдушних днів", "Глум", "В заграві", "Чорторний", "Квіти і кров", "На згарищах", "Прірва", "Заметіль", роман "Великий гетьман", оповідання "Стрибожа внука" та ряд оповідань для дітей. Крім того, він написав книжку з будівництва, яка була видана (двома виданнями) міністерством хліборобства в Петрограді ще за царату. У листі до мене він також згадав свої спогади "Одні спогади (коло 300 сторінок) вже написані. Друкувати не хочу. Другі в роботі. Ці спогади, якщо закінчу їх до відвідин похоронного бюро, маю намір видрукувати. Маю навіть і видавця".

Підписувався Ф. Дудко і псевдонімами: Ф. Карпенко, Одуд, Ф. Дудко-Карпенко.

З правдивою пошаною

К. ДОБРИЙ, Нью-Йорк

Вш. п. Добрий! Я вже не раз писав, що не встигаю все вчасно й добре зробити, а таких "маловажних" речей, як некрологи, ніхто писати не хоче. От тому в "Н. Днях" нічого про смерть Ф. Дудка не появилось. П. ВОЛ.

Високоповажаний і Дорогий Пане Редакторе!

... "Нові Дні" не потребують моєї реклами, але "для годиться" мушу додати й мої "два центи".

Журнал цінний і цікавий, хоч деколи трохи важкуватий, може, трохи перевантажений політично, але загалом кожен читач знайде в ньому щось для себе. Мені дуже подобаються Ваші репортажі про зустрічі з людьми з України. До болю було прикро читати, як деякі наші "гұра-патріоти" виглуплювалися, ображаючи особисто

ні в чому неповинних танцюристів з ансамблю Павла Вірського. Зокрема дуже голосно кричать ті, які в Україні сиділи нижче трави, тихше води, а тут вони поводяться, як розгніздані примітивні, і думають, що роблять велику прислугу Україні.

Щодо листів до редакції, то їх таки варто друкувати, але тільки ті, які порушують питання, цікаві для всіх читачів. Не знаю, як у Вас у Канаді, але в нас у США всі газети й журнали на перших сторінках містять листи від читачів, у яких вони дуже енергійно й детально коментують події з усіх ділянок життя, які заторкнуться в журналі. Часто дивуєшся, чому українці майже ніколи не використовують цієї вдачної трибуни і не виступають із заувагами чи спростуваннями, коли навіть щось нас безпосередньо заторкує. Наприклад, тижневик "Тайм" подавав, що покійний Степан Бандера співпрацював з німцями, але ніхто цього не спростував. Наш славний скульптор Олександр Архипенко з нагоди свого 76-ліття в інтерв'ю з репортером цього ж "Тайму" сказав, що він народився в Києві — "рашен ситі". Ніякого вияснення в цій справі в "Таймі" я теж не бачила.

Думаю, що вже багато Вам написала, а у Вас мало часу такі "ділові" листи читати, тому кінчаю і бажаю Вам кріпкого здоров'я, багато сил і витривалости у Вашій цінній праці.

З щирою пошаною

Галина ШЕМБЕЛЬ, США

Шановний Пане Редакторе!

Не для критики, а лише, як заувага читача, що хоче найкращого успіху Вашому журналові, мушу ствердити, що "Нові Дні" ніяк не вибабраються з кола невеличкої групи повоевної православно-демократичної еміграції.

Було б на користь усім, коли б "Нові Дні" глянули ширше. Але навіть залишаючись речником цього вузюсінського скельця, пою на українським борщі, "Нові Дні" могли б, принаймні ради власної цікавості, відкрити сторінки для подій і життя старої української еміграції. Пів мільйона осіб чимось живуть, їх думки, діла аж просяться на сторінки "Нових Днів", а Ви аніччирк.

Ви так ображаєтесь, що вчителі не дістали Шевченківських відзначень, але хто і що про тих труженників знає? Чи ж не обов'язок преси познайомити українського читача з їх працею? Наведіть но свого прожектора, вирвіть шматки життя, познайомте суспільність, це піддасть завзяття тим, що трудяться в мороці забуття, наснажить тих, що не знають до чого прикласти руки. Сьогодні ж

бо створилась легенда, що справжня державотворча праця — це демонстранції з плякатами, пікетування тощо. Пов'яжіться з учителями, хай напишуть про свої успіхи, труднощі: де українські школи існують, який їх засяг, які можливості, як їх можна б поширити, поглибити. Чи є, наприклад, можливість створення Джуніор Гай Скул, яка була б акредитована як інтернат, щоб батьки могли послати своїх дітей на 2-3 роки в цілком українське оточення, навіть за сотні миль.

Акредитовані, поставлені на найкращий рівень хлопчачий і дівчачий інтернати — це єдиний порятунок для підростаючого покоління, це допомога тим батькам, яким не "всьо равно".

10% чорних у США галасують на цілий світ. Хоч значно менше, але 3% українців у Канаді могли б бути піпше чуті. Але все мовчить, бо благоденствує... Ваш обов'язок стати їх язиком. Можливо, щось можна розворушити чогось просити, домагатись.

У Канаді існує державний земельний фонд, землю з якого, як я розумію, можна купити по дуже дешевій ціні. Розвідайте і напишіть статтю, може хто із США, що нарікають на фабрики, але вже склали копіячину, могли б загосподаритись у Канаді. Можливо можна б було переселити певну кількість поселенців із Південної Америки. Про доцільність, розбудову й закріплення колонії там, де вона може щось важити, Вам говорити не треба. Подвоїти українців у Канаді за яких 10 років — поставте собі за ціль. Аджеж тепер тисячі українців у США є на пенсії і певний поважний відсоток їх можна б привабити в Канаду. Ці пенсіонери принесли б у Канаду гроші і український дух, що позитивно позначився б на молодому дорості місцевого українського елементу.

Цьому всьому треба дати відповідний поштовх. І "Нові Дні" несуть відповідальність за це. Отож більше про життя місцевих українських громад! Ану наведіть прожектора, як Ви це вмієте!

З пошаною

Юрій ГОНТАР, Пасейк, США

Що ж, пане Гонтаре, дякую дуже за цікаві думки, які Ви піддаєте, за поради й за довіру до мене й до "Нових Днів". Боюсь тільки, що Ви переоцінюєте мої можливості: навряд, щоб я з цим усім справився. Причина? Тільки одна — бідність. Мій дід любив такий жарт: "Чого ти бідний? Бо дурний! А чого дурний? Бо бідний!"

От Ви домагаєтесь: наведи свого прожектора на школи й на ферми, на давніх канадських поселенців! Як? З Торонта аж на Манітобу, Саскачеван чи аж на Альберту, де саме вони є? Мій прожектор туди не сягне. Біда моя в тому, що я можу писати тільки про те, що добре знаю, а закликати можу тільки до того, у що сам вірю. За 14 років мого життя в Канаді я далі від Вінніпегу не був. Минулого року мені вже здавалося, що я побуду хоч кілька днів на фармах у Манітобі, але... зірвалася і ця можливість. Тут справа не так у грошах, як у часі, хоч і час залежить від грошей, бо були б гроші, то наняв би когось на місяць, а сам поїхав би десь.

Про українських фермерів з Центральної й Західної Канади, де вони часто-густо живуть суцільною масою, говорять різно. Одні вважають їх основою нашої еміграції, а інші кажуть, що це винародовлений, позбавлений усякого ґрунту (від своїх відстали, до чужих не пристали) елемент, який давно перестав бути творчою моральною силою. А я слухаю й мовчу, бо не маю уяви,

як воно є насправді. Уявіть собі, що за таких умов, при такій моїй "обізнаності" я почну писати про ці проблеми, які Ви піднімаєте в своєму листі! Ні, якщо кінчати самогубством, то краще вже лягти під поїзд чи бодай скочити з Нінгарської скелі у вир...

Я не хочу знецінювати Ваших пропозицій, але я безсилий братися за солідне, добре обґрунтоване ставлення цих проблем перед нашим громадянством, бо мені бракує даних. Щоб робити будь-який висновок — треба накопичити гору фактів.

Вибачте, але мені здається, що Ви написали свого листа під великим впливом статті Романа Ільницького у кільканадцяти числах "Свободи" ("Англо-Франко-Українська держава в Канаді?", ("Свобода", числа за першу половину серпня 1962 р.). Якщо це так, і якщо на більшу кількість людей стаття Р. Ільницького вплинула так, як і на Вас, то вона шкідлива і я почуватиму себе не дуже то добре, бо, може, і я до певної міри був спонукою до тієї статті, бо я інколи підкреслюю наші успіхи в Канаді.

Ви запитаете, чим саме стаття Р. Ільницького недобра. Ось чим: 1. Вона напевно налякає наших співгромадян англосаксонського походження, вони насторожено стежитимуть за нами і будуть робити перешкоди нашим приятелям англосаксам, зокрема нашому прем'єрові.

2. п. Ільницький не накопичив фактів, щоб зробити висновки, а пішов дуже легким шляхом: хай буде отак і отак, бо моя ліва нога так хоче. Звичайно, якась частина читачів повірить у його "висновки" і замість важкої буденної праці, яка дала б підмурівок для чогось більшого, вчадіє й почне "будувати англо-франко-українську державу в Канаді". А це сьогодні буде донкіхотством, а значить і шкодою для еміграції.

Спробую довести Вам, що стаття Р. Ільницького не обґрунтована.

Ми справді маємо успіхи в Канаді. І я й сам про це часто пишу. Але завжди додаю: "порівняно з іншими країнами". Фактично ж ми в Канаді маємо менше, ніж нам належалося б, беручи до уваги відсоток українців до всього населення. Наприклад, нам належалося б пропорційно 7 парламентських місць в Оттаві. У сьогорічних виборах ми ледве здобули 4 місця, себто трошки більше половини нашої "норми". І всі наші послы з ОДНІСІ партії! Хіба ми не партачі? Хіба ми варті доброго слова? І хіба за такої нашої "розторопності" говорити про створення "англо-франко-української держави в Канаді" не є несолідністю? От якби ми замість чотирьох послів вибрали хоч 24, то може б і могли десь піднімати голос.

Про провінційні парламенти я не говорю — там справа ще гірша. Ми такі ледацюги, такі шкурники, такі засмоктані матеріялісти, що ось, для прикладу, НДПартія в Онтаріо не могла знайти жодного українця на кандидата на посла. Знаєте чому? Бо бути в партії — значить витратити час і гроші. Кандидувати — значить ризикувати, витратити ще більше часу і грошей, а хто зна чи вийдеш: ану ж провалишся і пропали грошики! То краще покладу їх у банк, а в канадську партію, МОЖЕ, КОЛИСЬ ЩЕ ВПИШУСЯ..

Не так роблять англосакси й жида. Між ними завжди є ідеалісти, сказати б так, дерзателі. На одній пресовій конференції я познайомився з кандидатом НДПартії, який мав проти себе найповажніших у Торонті кандидатів з консерватів і лібералів. Це молода людина, викладач математики в середній школі. Кажу йому: "Вам буде важко перемогти". "Я певен, що я не переможу! Але

я вірю в свою партію, ми пробуємо сили, хочемо знати скільки голосів канадці віддадуть на нашу партію, тому мусимо мати кандидата в кожній виборчій окрузі.."

Знайдіть мені таку людину між українцями!

А скільки ми маємо людей на державній службі? Думайте, що там ми не пасемо задніх? Ще й як! А як і є наші люди, то вони поводяться нижче трави, тихіше води. Ось один з наших читачів купив книжку для сина в гай-скул. Книжка призначена для вивчення курсу географії Євразії. Подам її повну назву, щоб хтось не подумав, що я видумую:

TRUGH EUROPE AND ASIA

by D. A. CLEC

master of Geography, Toronto Teacher's College Fellow,
Royal Geographical Society,
W. HILDEBRAND

Head, Geography Dept., Royal York Collegiate Etobike

На стор. 314 цього підручника є такий розділ:

БАГАТО НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

Назва СРСР виразно вказує на те, що це союз багатьох різних народів; справді, у межах Союзу живе понад сто різних етнічних або расових груп.

Однак найбільшу групу, що становить більше трьох четвертин всього населення творять росіяни. Це слов'янський народ, споріднений з мешканцями Польщі, Чехо-Словаччини та інших східноєвропейських країн.

Навіть росіяни діляться на три основні групи: білоросіяни або білоруси, приблизно 10 мільйонів, які заселяють простір верхньої Двини і Дніпра.

Малоросіяни, або українці, приблизно 40 мільйонів, живуть у чорноземних степах і в прилягаючих теренах. Всупереч своїй назві, українці досить високі, відомі з того, що мають талант до музики та інших видів мистецтва (з чого багато ще й досі збереглося серед канадців українського походження) і мають більшу схильність бути веселої вдачі, ніж інші росіяни. З-поміж їхніх визначніших синів (тубільців) є Микита Хрущов.

Великороси, приблизно 100 мільйонів, це найчисельніша група. Широкоплечі, хоч часто нижчі від українців, світловолосі, світлоокі, великороси, мабуть, серйозніші і стійкіші, ніж їхні родичі.

Вийшовши з низинних лісових просторів, вони стали домінуючим народом у Радянському Союзі, а їх мова стала офіційною мовою нації".

Оце так "просвіщають" наших дітей у канадських школах. Російська нація ділиться на три групи! "Малоросійська група" уміє співати й грати, пише писанки і складає їх у музеях своїх "крайових організацій", трошки веселіша від "великоросійської групи", найславніші тим, що дали світові Микиту Хрущова.. А поза цим усім — вони пса варті, бо їх науку, техніку й мистецтво, які часто-густо опередили Європу, їм створили "великороси", які є і "стійкіші" і "серйозніші".

Мене не дуже турбує писанина про нас канадських славних "географів", але жахає факт, що десятки тисяч батьків-українців, українці, що працюють у школах, відділах освіти, врешті, у міністерствах освіти провінцій навіть і не пробують направити цю справу. От і будуй з такими "героями" "англо-франко-українську державу в Канаді"! Це доказ, що п. Ільницький у своїх теоретичних передбаченнях не виходить з реальної дійсності.

А що є легше, ніж довести, що цей підручник з географії просто неписьменний?

Ось докази:

1. Етнічні й расові групи стоять поруч, як одне й те саме;

2. Виразу "етнічна група" вжито в значенні народ, нація, що є неписьменністю. Очевидно, шановні автори підручника англійців не звать "етнічною групою", а нацією. Чого ж тоді нації, поневолені Росією, зуться "групами"?.. Я згоден, що українці в Канаді чи англійці на Малаях є етнічними групами. Але англійці в Англії чи українці в Україні є НАЦІЯМИ.

3. "...Польщі, Чехо-Словаччини та інших східноєвропейських країн". А відколи це Польща, яка виходить до Балтійського, а не до Чорного моря, опинилася на Сході Європи? А відколи це Чехо-Словаччина, розташована в самому серці Європи, стала східноєвропейською країною? Що ж тоді залишається на Західню Європу? Тільки Німеччина, Бельгія та Голандія, бо ще ж мусимо якісь країни віднести до Північної та Південної Європи... Що це за знання географії Європи і кого готують такі школи?..

4. Що це за географи, які виводять назву "великороси" й "малороси" від середнього росту народу? Як вони сміють братися за писання підручників?

Чи не варто б підказати авторам підручника, що перші українські писані закони "Руська Правда" належать Ярославу Мудрому, який помер у 1054 р., а початок свій беруть від законодавства Володимира Святого, себто мають поверх тисячолітню історію?

Якби ці географи знали це та ще й сучасну українську науку й техніку, то вони б у своїй характеристиці "малоросів" знайшли б ще дещо й поза їх любов'ю і здібностями до музики..

Хто винен, що за такими підручниками вчать наші (та й взагалі всі канадські) діти? Тільки ми. Ми — ледарі, боягузи, "самостраховщики". Жиди або англійці такого не стерпіли б ніколи.

Чи краще стоїть справа у США? Ні, ще гірше. Ось у відділі огляду преси цього числа я передрукую передову й пару нотаток з неперіодичного видання "Де наші діти?" Прочитайте їх уважно. Це не бунтарі, а солідні люди, які вирішили пляново діяти в обороні своїх дітей. Мені здається, що влючитись у цю важку повсякденну працю, допомогти цим чесним і розумним батькам у їх винятково благородному й винятково важкому почині буде значно більшою користю, ніж підносити питання про будову "Англо-франко-української держави в Канаді".

У Канаді є якщо не десятки тисяч, то хоч тисячі українських дітей, які українську мову знають так, чи майже так, як українські діти в Україні. Є й такі, які української мови не знають і не знатимуть, бо їх батьки не хочуть, щоб вони її знали, хоч вдають, що хочуть, але, мовляв, умови, оточення тощо стоять на перешкоді. Є в нас ціла армія таких працівників у ділянці освіти, які вперто не хочуть бачити перших, а бачать тільки других, тому видають і пропагують підручники тільки для тих, які української мови не знають і знати не хочуть. Звичайно, що — як слушно завважено в передовій "Де наші діти?" — з єдиною метою: щоб вони української мови знали "ще менше, ніж досі".

На мою думку, найбільшим національним злочином у шкільництві Канади і США були підручники Матвійчука. Вони не дали знання української мови, а позбавили його; вони не піднесли національної свідомости, а вбили її; вони виховали в кількох поколіннях україн-

ських поселенців у США і Канаді почуття національної меншевартості, себто завинили навіть у тому, що ми в Канаді не можемо спромогтися мати хоч таку кількість послів у парламенті, яка належалася б нам пропорційно до нашої кількості. Коли Матвійчукові читанки вже вдалося усунути, то його буквар "відмоложують" "націоналісти" і він таки й далі робить свою Каїнову роботу.

Оце, дорогий пане Гонтарю, перший промінь мого "прожектора" на українські школи, чого Ви від мене домагастесь. Якщо таке світло ріже Ваше око, то прошу вибачити, але, як кажуть, "як хто вмів, так і піс"... Я бачу тільки так. Не думайте, що я песиміст! Ні, ні, ні! Але я не лігаю в "політичних хмарах" "Англо-франко-української держави в Канаді", а твердо ступаю по землі і добре розглядаюся, щоб не наколотись на якусь тернину чи на іржавого цвяка, які так густо порозкидала на нашому шляху доба колоніального поневолення нашого народу.

Оце те, у чому я, — як Ви були ласкаві делікатно висловитись, — "бобраюсь" від першого дня мого приїзду до Канади. Гм, Ви кажете, що я й "Нові Дні" є речником "невеличкої групи повосенної православно-демократичної еміграції", вважаєте, що ця "група" є "вузисіньким скельцем, лосем на українському борщі". Можливо, хоч я не маю наміру бути чийсь речником. Але дозволю завважити, що такий "штучний", чи, сказавши іншими словами, "кілограмовий" підхід до вартості людини навіть російська більшовицька філософія зве вульгарним матеріалізмом, себто антинауковим підходом до справи.

Висновок? Дуже простий: наше майбутнє сьогодні залежить виключно від нашої праці з підростаючим поколінням. Всяке зазнайство, хвалькуватість, літання в "політичних хмарах" відриває частину наших людей від кінцевої важкої буденної праці, відриває їх від творчого ґрунту, тому воно шкідливе. Кожен з нас мусить думати: що, як і скільки він зробив практично, щоб зберегти наше молоде покоління, щоб скерувати його на допомогу визвольній боротьбі нашого народу. Ми ту боротьбу не всі й не завжди бачимо, але вона відбувається щоденно й повсюдно. Помогти нашому народові можемо тільки ми — еміграція. Сила ж еміграції залежатиме виключно від якості наших шкіл.

Шановний Пане Редакторе!

Хочу поділитись з нашими читачами, як у Сан-Франціско використали добру нагоду.

При кінці квітня ц. р. преса принесла перші звідомлення про виступи українського ансамблю танцю з Києва у США. Всі ці звідомлення підкреслювали високий мистецький позем та український характер концертів згаданого ансамблю.

Екзекютива відділу УККА у Сан-Франціско на спеціальному засіданні 16-го травня ц. р. обговорювала справу виступів українського ансамблю танцю в Америці та нараджувалася, яке становище має зайняти місцевий відділ УККА до виступів цього ансамблю в Сан-Франціско. Вже тоді було відомо, що в Сан-Франціско буде п'ять концертів.

По докладній дискусії екзекютива прийшла до наступних висновків:

1) Український ансамбль танцю з Києва збагачує скарбницю української культури, а його виступи за кордонами України популяризують корисно Україну. Популяризація України має особливо важливе значення у США, де загал майже нічого про Україну не знає.

2) Завдяки виступам українського ансамблю танцю

з Києва витворюється незвичайно добра нагода поширити правду про Україну. Діється це таким чином: ті, що бачать виступи цього ансамблю, захоплюються мистецьким виконанням, а впарі з тим захопленням іде зацікавлення батьківщиною ансамблю — Україною.

3) З огляду на те, що сказано вище, всякі ворожі демонстрації проти українських танцюристів з Києва недоцільні, а то й шкідливі для української справи. Виступи згаданого ансамблю в Сан-Франціско треба використати для поширення правди про Україну. Виконати це треба роздаванням брошурок з інформаціями про Україну всім тим, що прийдуть на концерти ансамблю.

Виходячи з цього, виготовлено текст брошурки, узгіднено його з Централєю УККА та видруковано. Роздача брошурок відбувалася при входах до театру, де виступали українські танцюристи. Люди брали ці брошурки дуже радо, читали їх у театрі перед програмою та в часі перерви, як теж і вертаючись додому в автобусах. Роздано 6.500 примірників цієї брошурки, при чому давали один примірник на родину чи групу. Треба ствердити, що ця акція відділу УККА в Сан-Франціско, як передбачалось, мала великий успіх.

Деякі люди у Сан-Франціско не були здоволени з цієї акції відділу УККА. Із зрозумілих причин не були здоволени місцеві росіяни. Вони злобно поглядали у сторону тих, які роздавали брошурки. Із неоправданих причин деякі українці вороже поставилися до українських танцюристів з Києва; вони не прийшли на виступи танцюристів, бо, мовляв, якась там газета закликала українців бойкотувати ці виступи. Ті люди злегковажили прекрасну нагоду побачити та показати доростаючим дітям українське мистецтво, поставлене не такому високому щаблі, що ним захоплюється цілий світ. Із незрозумілих причин ті люди своєю ворожою поставою до виступів українського ансамблю танцю з Києва поширили чомусь теж на описану вище акцію відділу УККА та відмовились допомогти в цій справі.

Кожному ясно, що ті, які висипали український ансамбль танцю з Києва до Америки, мали на увазі свої цілі. Вони хотіли доказати світові, що Україна вільна. Треба сумніватися, чи вони це осягнули, з певністю можна сказати, що їм не повезло в Сан-Франціско. Тут сталося зовсім протилежне до їхніх намірів: тут український ансамбль танцю з Києва зацікавив людей Україною, а місцевий Відділ УККА подав до відома цих людей правдиві інформації про поневолену Україну.

З пошаною

I. P.

УКРАЇНЬКА ЦЕНТРАЛЬНА ШКІЛЬНА РАДА АВСТРАЛІЯ

Високоповажаний Пане Редакторе!

У неділю 19 серпня ц. р. о 5 год. по полудні в Українському Народньому Домі в Ессендоні (біля Мельборну) Українська Центральна Шкільна Рада відзначає 10-річчя українського організованого шкільництва в Австралії.

За ці 10 років із трьох шкіл, що були відкриті на початок організації першої Укр. Шкільної Ради, наше шкільництво зросло до значних розмірів. Сьогодні ми маємо в Австралії 42 Рідні Школи з семирічним навчанням, шість 2-річних Шкіл Українознавства, створених на базі 7-річок, і три Музичні Школи. Всі ці учбові заклади охоплюють 2235 учнів та студентів. У згаданій шкільній мережі працює 142 вчителі.

Тож, відзначаючи цю дату, ласкаво запрошуємо Вас взяти участь.

Остаємось з правдивою пошаною для Вас

Дмитро Нитченко
Голова УЦШР

Марія Осідач
Секретар
12 серпня 1962 р.

Українська Центральна Шкільна Рада
в Австралії,
Дмитро Нитченко — голова,
Марія Осідач — секретар,
Ньюпорт, Австралія.

Дорогі Колеги!

З нагоди десятиріччя існування Вашої справді заслуженої установи шлю свій привіт і найщиріші побажання у Вашій благородній і почесній праці в майбутньому.

Осягн маєте чималі: три маленькі школи 10 років тому і 42 Рідні Школи, 2 школи українознавства та три музичні школи сьогодні — це великий поступ. Коли до цього додати ще 2235 учнів і 142 вчителів, то для Австралії, яка є новим місцем поселення українців і в якій наших людей так мало — це справді успіхи, що їм можуть позаздрити, мабуть, українці чи не кожної іншої держави, де їх багато, живуть вони там давно, мають великі й багаті організації, церкви, партії і т. д. Ви справді починали з нічого, а осягнули багато.

Важко на віддалі оцінити становище, але мені здається, що основою Вашого успіху була якість українських людей в Австралії взагалі, а вчителів зокрема. Справа школи в Австралії від самого початку попала в чесні й фахові руки. В цьому Ваша сила. Якщо до цього додати ще й співпрацю вчителів і батьків (я вірю, що це у Вас було й є!), то ця сила подвоюється і потроюється. Я не вірю, щоб у Вас у ділянці освіти працювали люди, які свідомо намагаються зменшити успіхи у вивченні української мови і українознавства взагалі в школах. На жаль, в інших державах це трапляється і самі батьки інколи змушені творити організації і навіть видання, щоб викривати дії таких "патріотів".

Найбільше зло нашої школи на еміграції — показові успіхи, перетворення школи на місце "попису" певних осіб. Бійтесь цього, як вогню! Краще мати 100 дітей і навчити їх читати й писати, дати їм основні відомості про Україну, довести їх навчання до стану, коли вони самостійно зможуть читати ілюстровану літературу й пресу, ніж мати 1.000 дітей, які по закінченні 6-7 класів нашої школи не вміли б не то що прочитати хоч найпримітивнішу газету, а не змогли б написати чи прочитати листа від свого батька-матері, і не розуміли б того, що їм батьки говорять, які б погорджували своїм народом, його мовою й культурою. Почуття національної меншевартості, яке процвітає на чужині і якого еміграції ніколи не простить українська нація, є виключно через брак знання про Україну, її культуру, історію, географію. Завинила в цьому мала культура батьків, духовенства, вчителів, громадських та політичних діячів. На мою думку, почуття національної меншевартості більше сприяє винародовленню, ніж чуже оточення. Не мені Вас повчати, але мені здається, що це питання, яке варто б обговорювати на наших педагогічних нарадах, з'їздах. Тільки ми, вчителі, можемо значно запобігти цьому.

Дякую за запитання приймати на Ваше свято! Рада б думати в рай... Але сподіваюсь, що вже до Вашого 20-річ-

ного Ювілею я так "забагатію", що напевно приїду в Австралію, щоб зустрітись з Вами і привітати Вас з Вашими успіхами особисто.

Ще раз вітаю Вас усіх, бажаю дальших успіхів у Вашій найпочеснішій і найблагороднішій праці!

Щиро Ваш

П. ВОЛИНЯК

Шан. п. А. НАЗАРЕНКО, Ванкувер, Канада. Вибачте, але Вашого листа не можу видрукувати. Ви починаєте його таким реченням: "Підозрілість — одна з рис сучасного модерного життя і профілактична необхідність нашої еміграції".

Виходить з цього, що Ви вважаєте підозрілість за основу сучасної людської моралі, тому цілком виправдуєте її. А це не мораль, а жаклива неморальність. З людьми ж, що виходять з аморальних засад, ніхто не дискутує і навіть не розмовляє.

Крім того, Ви, як видно з листа, людина не дуже то грамотна взагалі. Наприклад, Ви пишете: "сучасного модерного життя", не розуміючи й того, що французьке слово "модерн" означає те саме, що українське "сучасний". Ваші "вчені" вислови в одному тільки реченні свідчать про те, що Ви не можете зрозуміти нічого в тій справі, про яку пишете. Усе це не таке просте й легке, як Вам видається.

Ви зробили ще одну аморальність, бо пробудете мене обдурити. То знайте, що як додаєте до свого прізвиська "енко", вже не пишеть хоч "куверта".

Дуже дякую за пораду: "Шлях Перемоги" я читаю стало. Дуже раджу Вам прочитати хоч з десяток чисел "Нових Днів".

Тим КІЛЬКОМ ЧИТАЧАМ, які запитували, хто такий Анатоль Гак, оповідання якого були друковані в "Нових Днях" чч. 148 і 150/151. Ви з ним знайомі вже давно: це Мартин Задека. В Україні він підписував свої твори Анатоль Гак, на еміграції ж з цілого ряду причин він став Мартином Задекою. Тепер вирішив "самореабілітуватись" і підписується під своїми творами так, як підписувався і в Україні.

СЕРДЕЧНО ДЯКУЮ ВСІМ ЧИТАЧАМ, що прислали листи, відгукнулись телефоном тощо на мою статтю "Вони з України, але й ми не з Японії..." Не тільки приємно чути схвалення твоєї праці, але й корисно знати, що думають читачі. Всі листи були винятково теплі, людяні. Червене число "Нових Днів" мало великий успіх: наприклад, у Торонто його продано в сім разів більше, ніж будь-якого іншого найкращого числа. Листи були з усіх кінців світу. Видрукувати їх нема змоги та нема й потреби, бо це заняло б усе число журналу.

МАТЕРІЯЛИ З "НОВИХ ДНІВ" РАДІОМ В УКРАЇНУ

В перших числах липня ц. р. представник Американського Комітету Визволення (Нью-Йорк) звернувся телефоном до мене дозволити передати в Україну статтю "Вони з України, але й ми не з Японії". Співробітник Комітету заявив, що радіо "Свобода" часто цитує "Нові Дні", посилається на наші матеріали тощо, але поскільки цього разу редакція Радіо "Свобода" має намір передати більшу частину статті, то Комітет просить на це спеціальне дозволу, запевняючи, що жодних змін, перекручень тощо зроблено не буде.

Я такий дозвіл дав. Стаття була передана радіом

"Свобода" 22 липня ц. р., мені вислано скрипт, з якого видно, що ніяких змін і перекручень справді не зроблено, за винятком одного стилістичного спрощення (У мене написано в дужках: "Анатолеві Петрицькому слава, слава, слава!", а редактор це змінив на "кольорів, за які Анатолеві Петрицькому трічі слава!")

На жаль, редакція радіо "Свобода" обмежилась тільки рецензійною частиною статті, старанно обминувши всі політичні моменти в ній. Цим самим слухачам в Україні не дано всієї правди, себто їх до певної міри обдурено. Я не осмілююсь обвинувачувати за це працівників радіо "Свобода", бо вони ж мусять робити так, як їм велить ті, що найняли їх на працю, себто міністерство закордонних справ США. Та виникає питання: що хоче досягнути уряд США, викидаючи величезні суми державних грошей на Комітет і радіо "Свобода"? Чи здобути симпатію поневоленого українського народу, чи симпатію російських окупантів України? Здобути симпатію народу півправдою і півзаходами не вдається. Запевняю, що слухачі в Україні ніколи наївними не були й не будуть: не ті умови їх життя, щоб вони були наївними! Вони бачаться із закордонними туристами, до них потрапляє, хоч і дуже рідко, закордонна преса, вони їздять за кордон і все таки щось комусь розказують, що вони там чули й бачили, вони, врешті, слухають закордонні радіо передачі чужими мовами, тому трактування їх, як наївних дітей викликати їх симпатії не може.

Щодо російських окупантів України, то їх симпатію американський уряд може викликати єдиним способом: ліквідувати Американський Комітет Визволення і радіо "Свобода". Це нічого не коштуватиме.

Дивні ці люди! Їх ніхто ніколи й нічому не навчить. Не так давно Гітлер трактував українців, як темну й дурну отару, обіцяючи "рай" у якійсь туманній абстракції, яку він звав "Новою Європою". Український народ за це "підтримував" німців аж до самого Берліна, хоч перед тим так само "підтримував" росіяни аж до Москви й Ленінграду... Тепер американці обіцяють українцям таке ж абстрактне "визволення" і "свободу".

На жаль, історія повторюється. Як у тому жарті: "Ми йшли? Йшли. Кожух знайшли? Знайшли..." Звичайно, я не можу сказати, коли саме Нью-Йорк чи Вашингтон буде поділений на дві зони, але... історія таки повторюється вперто й послідовно. Є люди, які вміють це робити дуже тонко. На жаль, є й такі, які цього не вміють ані бачити, ані розуміти. І дуже добре зробив Виконний Орган УНРади, що порвав усіякі стосунки з Американським Комітетом Визволення — хоч моральної відповідальності не матимемо.

ЛИСТИ З КУБАНІ

МУЗЕЙ КОБЗАРЯ

Багатолюдно цієї весни в одній з кімнат Отрадинського історико-красознавчого музею. Жителі станиць і хуторів передгір'я приходять сюди, щоб вклонитися геніальному Кобзареві, вшанувати його пам'ять.

Відкритий недавно в музеї Шевченківський відділ покищо єдиний на Кубані. По крупинці збиралися для нього матеріали, що розповідають про життєвий і творчий шлях Тараса Григоровича. У хорошого починання знайшлися справжні друзі, і на адресу музею стали надходити цікаві експонати з Києва, Хмельницького, Львова та багатьох інших міст України.

Заслугою увагою відвідувачів користуються "ме-

телики" — мініатюрні книжечки, видані Львівським державним університетом імені І. Франка. Серед надісланих книжечок — "Сон", "Заповіт", "Юродивий", "Наймичка", "Слово про Шевченка" та інші.

Широко представлені у відділі також українські ювілейні журнали, що подавали матеріали до сторіччя з дня смерті Т. Г. Шевченка.

МИ ВДЯЧНІ УКРАЇНСЬКИМ ДРУЗЬМ

Великою любов'ю користується на Кубані українська книжка. Чимало часу минуло відтоді, як на дикі та неспокійні береги Кубані прийшли перші українці, проте культуру свою, мистецтво рідного народу вони шанують і люблять понині.

Якось у центральному книжковому магазині станиці Отрадної було влаштовано виставку української книги. Ця виставка мала величезний успіх. Громадських активістів станиці Удобої (того ж району) це і наштотувало на думку створити відділ української книги при місцевій бібліотеці.

Діячі літератури, культури та мистецтва України щиро підтримали починання кубанців. На адресу бібліотеки стали надходити численні листи, посилки. Зокрема, прислав свої твори М. Стельмах. Надійшли подарунки від перекладача Ю. Назаренка, доньки драматурга Кропивницького, сина композитора Миколи Лисенка та від інших. Декілька своїх пісень подарували бібліотеці львів'яни-композитори Кос-Анатольський, Людкевич, Козак. Прийшли офорти і гравюри від художника В. Касіяна, відгукнувся чудовий співак Б. Гмиря, надіславши свою біографію та книжку. П. Горбач передав у дарунок бібліотеці томик Кобзаря.

З різних куточків України надходять подарунки на адресу громадського відділу. Ось чому кубанці дуже вдячні своїм українським друзям.

В. ОРЕЛ

("Літературна Україна"), 15. 6. 1962.)

3000 ДОЛЯРІВ НАГОРОДИ ЗА ВИКРИТТЯ ВБИВНИКА

Торонтська Метрополітальна поліція звернулася до редакції з проханням опублікувати таке її повідомлення:

Дирекція метрополітальної торонтської поліції призначила 3.000 доларів нагороди за інформації, які спричинилися б до арешту й судового покарання особи чи осіб, відповідальних за вбивство 16-річної Юлії Волякської. Тіло дівчини, дуже знівечене й прострілене в серце кулею 32-го калібру, знайдено в каналі на Альбон Ровд та Індіан Лайн у районі Етобіко-Торонто о 4-ій год. пополуночі в неділю 12 серпня ц. р.

Покійну бачили востаннє у вівторок 7 серпня ц. р. о 4-ій год. і 30 хв. пополуночі, коли вона вийшла зі свого помешкання на 331 Веллес Авеню, Торонто. Тоді якась невідома особа повідомила її телефоном, що вона має взяти участь у якихось спеціальних оглядинах у школі на Еглінтон Авеню і Йонг Стріт. У час свого виходу дівчина мала одяг, якого й досі не знайдено, а саме:

Білий светер з гудзиками спереду. Біла без рукавів блузка з малими чорними крапками на матеріалі, заціплювана на гудзики на спині. Легенька фалдована бавовняна зелена спідничка. Брунатні черевки на низькому підборі. Солом'яного типу торбичка з ремінцем, з оздобою

з трьох рибалок на лицевій стороні, у плястиковому охоронному покривці.

Дирекція поліції просить про співпрацю й допомогу усіх громадян офіцерів поліції, щоб якнайскорше викрити й арештувати особу чи осіб, винних у цьому брутальному вбивстві. Всякі відомості в цій справі вважатимуться довірочними і прізвиська осіб, що подадуть ці відомості, будуть затримані в таємниці. Реченець нагороди вигасає 15 серпня 1963 р.

Нагорода, що буде виплачена канадською валютою, складається:

1.500 доларів від прокуратури провінції Онтаріо,

1.500 доларів від дирекції поліції метрополії Торонта.

Усі відомості подавати негайно телефоном чи телеграфом. Телефонувати на ЕМ 2-1711.

Джеймс П. МЕККЕЙ, начальник поліції.

Купуйте й читайте твори Івана Манила!

КНИГОЛЮБАМ

Ів. МАНИЛО:	
“СІЧ І ВІДСІЧ” — — — — —	0.35
“БАЙКАР” — — — — —	0.40
“ПЕАНИ І КПИНИ” — — — — —	0.45
В. БАРКА: Хліборобський Орфей або клярнетизм — — — — —	\$1.25
Ол. БАБІЙ: Повстанці — — — — —	1.75
Т. ОСЬМАЧКА: Китиці часу — — — — —	0.40
“ЕЛЬДОРАДО” (вибрані твори укр. писм.)	0.50
“ВОЛОСОЖАР” (літ.-мист. журнал, всі числа)	1.00

замовлення та гроші слати:
Mr. I. Manylo, P. O. Box 472
Vineland, N. J., U. S. A.

Іван МАНИЛО

Із збірки “ПЕАНИ І КПИНИ”

СОБАКА-МЕДАЛІСТ

На варті в Сталіна Собака жив і ріс:
Він гиркав на усіх, хапав і ноги гриз,
Бо зуби ж мав міцні, неначе сталь...
За службу віддану дали йому медаль...
Одержавши медаль, Собака-медаліст
Підняв прегордо вгору хвіст
І гиркав на усіх з новим завзяттям...
Минали так літа. З палким прокляттям
Стрічали люди цю марюку.
А взявши раз по добрім дрюку,
Й забувши до тварини жаль,
Дали Собаці так, що тріснула медаль...
Скажу Собаці я, хоч він і медаліст:
Не гавкай ти на всіх, бо відрубать хвіст!

ОСЛИ-ЛІТЕРАТОРИ

Осли хоч вперті і дурні,
Але й вони вже вміють жити...
В одній далекій стороні
(Я не скажу, в якій — ні-ні!)
Осли любили з Музами дружити:
Вони співали про народ,
Про партію й вождя Осляку, —

Від їхніх дитирамбів, од
Темнів, здавалось, небозвод
І дохли птиці з переляку...
Ніхто ж Ослив не заведе
Кудись в незнане... Ось, будь ласка,
Ослиний спів гримить-гуде
Й минають дні, мов дивна казка...
Аж тут притрапилась біда
(Вона не ходить по алеї,
Для неї суша і вода,
Усе однакове для неї):
Вождя Осляку в мавзолеї
Поклали, кажуть — дух спустив...
А як він славно-мудро жив!
Був батьком, сонцем, меценатом!
З співцями й зорями дружин
Й пишався Берією-катом!..

* * *

Осли-піти ще живуть,
Їх рев бадьорий, нетривожний, —
Сіяє орденами путь,
І вуха ловлять поклик кожний...
Щасливий той, хто народивсь Ослом, —
Хоч розуму й чорт-ма, зате вухатий, —
Він над Гудсоном і Дніпром
Уміє шкрябати пером
І вміє грошики хапати!!

ДВІ РІКИ

(На старі мотиви)

В одній долині навпрямки
Текли під сонцем дві Ріки,
Одна — спокійна, рівна тиха —
Нікому не чинила лиха,
Бо, бач, глибокою була...
Друга ж — мілка — гула
На скелях піною кипіла
І гордо каламуть несла
Десь до Дніпра чи Ніла...
Народ мій правдоньку рече:
Ріка глибока — спокійніш тече.

З НОВИХ ВИДАНЬ

Винниченко Володимир, **СОНЯШНА МАШИНА**, роман, частина перша, стор. 312, обкладинка (двокольорова) Петра Холодного, редакція і стаття-післямова Василя Чапленка, в-во “Прометей”, Нью-Йорк, США, 1962.

Гуменна Докія, **СЕРЕД ХМАРОСЯГІВ**, нью-йоркська мозаїка, стор. 178, обкладинка (двокольорова) Сергія Макаренка, видання Об'єднання Українських Письменників “Слово”, Нью-Йорк, 1962.

Марунчак М. Г., **МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ НА ТЛІ ДОБИ**, стор. 94, Загальна Бібліотека “УКТ”, Вінніпег, Канада, 1962.

“НОВІ ПОЕЗІЇ”, ч. 4, стор. 80, в-во Нью-Йоркської Групи, Нью-Йорк, 1962. У цьому зошиті зібрані твори так званих “модерністів”: Емми Андівської, Юрія Тарнавського, Богдана Бойчука, Жені Васильківської, Богдана Рубчака, Віри Вовк, Патриції Килини, Вадима Лесича і Василя Барки (теж “модерніст”?) і переклади з цілого ряду сучасних поетів західних літератур. У книзі є кілька репродукцій з праць малярів Я. Гніздовського, Ю. Солов'я, А. Оленської, Л. Гуцалюка та інших.

Свідзінський В., **ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ**, вступна стаття Яра Славутича, стор. 64, в-во "Славуґа", Едмонтон, Канада, 1961. На обкладинці цього видання під заголовком книжки стоїть герб. Догадуємось, що це герб редактора й видавця книжки, поета Яра Славутича. Якщо так, то його місце було б на четвертій сторінці обкладинки, бо хтось подумав, що то герб В. Свідзінського, що, як відомо, "гербовим поетом" він не був. Мусимо це відзначити, бо, як відомо, визначного українського поета Володимира Свідзінського російські окупанти живцем спалили разом з чималим числом українців, відступаючи з Харкова в 1941 році, то він сам не може відкинути герба, причепленого до його поезій.

Яр Славутич, **ВЕЛИЧ ШЕВЧЕНКА**, стор. 25, видання УВАН, Серія: Література, за редакцією М. Мандрики, ч. 7, Вінніпег, Канада 1961.

Кравченко Ульяна, **ХРИЗАНТЕМИ**, повість, оформлення Оксани Мошинської, тверда оправа, стор. 413, тираж 3.000, в-во Миколи Денисюка, Чикаго, США, 1961.

Королева Наталена, **QUID EST VERITAS** (Що є істи-на?), історична повість (про Понтія Пилата) оформлення Оксани Мошинської, тверда оправа, стор. 452, тираж 2.000, в-во Миколи Денисюка, Чикаго, США, 1961.

На жаль, ані авторка, ані редактор, ані видавець не зуміли грамотно перекласти латинського заголовка...

ВІЛЬНА УКРАЇНА, квартальник, ч. 33, 1962, стор. 64+4 обкладинки, Детройт, США.

Пастернак Борис, **СТИХИ І ПОЕМИ**, 1912 - 1932, под редакцией проф. Г. П. Струве и Б. А. Филиппова, предисловие Каклины де Пруаяр, вступительная статья Владимира Вейдле, стор. 495, видання Мічиганського університету, Анн Арбор, США, 1961. Ціна — 8.50 дол.

Пастернак Борис, **СТИХИ 1936 - 1959. СТИХИ ДЛЯ ДІТЕЙ. СТИХИ 1912 - 1957, НЕ СОБРАННЫЕ В КНИГИ АВТОРА. СТАТЬИ И ВЫСТУПЛЕНИЯ**, под редакцией проф. Г. П. Струве и Б. А. Филиппова, вступительная статья Владимира Вейдле, стор. 297, видання Мічиганського університету, Анн Арбор, США, 1961, ціна — 8.50 дол.

Пастернак Борис, **ПРОЗА 1915 - 1958. ПОВЕСТИ, РАССКАЗЫ, АВТОБИОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ**, под редакцией проф. Г. П. Струве и Б. А. Филиппова, вступительная статья Владимира Вейдле, обложка работы Рональда Стаховяка, стор. 362, видання Мічиганського університету, Анн Арбор, США, 1961. Ціна — 8.50 дол.

Лаличак Тома, **УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ**, критика і оборона, передмова М. Шлемкевича, обкладинка С. Гординського, Життя і мислі: книжка ч. 6, стор. 144, в-во "Ключі", Нью-Йорк, США, 1962, ціна — 2.50 дол.

Josefine Burghardt, Oswald Burghardt (Jurij Klen), **Leben und Werke**, стор. 111, в-во "Україна", Мюнхен, Німеччина, 1962.

Biblioteca Nacional, **Exposicion de la obra impresa ucrainiana en el extranjero 1945 - 1955, CATALOGO** redactado por el Dr. Dmytro Buchynskyj, стор. 221, Мадрид, Еспанія, 1956.

Дорошенко Володимир, **ІВАН ФРАНКО і МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ**, відбитка з журналу "Сучасність", ч. 1-2, 1962, стор. 37, Мюнхен, Німеччина.

Феденко Панас, **КУДИ ЙДЕ УКРАЇНСЬКА РЕДАКЦІЯ РАДІО СВОБОДА**, стор. 15, в-во "Наше Слово", Лондон, 1962.

Полемічна брошура, скерована проти Івана Майстренка і частково проти М. Добрянського. Написана вона так, що важко повірити в щирість автора. Не зві-

ряли ми цитат з текстами, але видно, що цитати з писань І. Майстренка починаються й кінчаються там, де це було вигідно авторові, бо, знаючи писання І. Майстренка, — з поглядами якого ми далеко не завжди погоджуємось, — вдумливий читач не повірить у те, що так "блискуче довів" — на підставі цитат — п. П. Феденко.

"**НОВИЙ ЛІТОПИС**", квартальник, ч. 3/4, стор. 80, рік II, Вінніпег, Канада 1962.

Зміст цього числа: Редакційна — Учені й науковці, Лятуринська О. — З Ісаї, поезія, К. Турнало — На маргінесі "Нарису історії Української Церкви", д-р Ю. Мулик-Луцик — Закон відносності біологічного часу, М. Битинський — Найважливіші територіальні герби України, д-р С. Парамонов — Нове про "Слово о полку Ігоревім". С. Зеркаль — Політика чи Полетика? та інші матеріали.

"**ВІСТІ**", орган військово-політичної думки Крайової управи братства кол. воїнів УД-УНА в Німеччині, ч. 106, рік XIII, червень 1962, стор. 49—80. Мюнхен, Німеччина.

Із змісту: С. Кордуба — Наша відповідальність, Військовик-стратег-революціонер і політик (стаття, присвячена ген. М. Капустянському), О. Вишківський — Розгром Всеукраїнського Повстанського Комітету і самогубчий рейд, М. Хронов'ят — Один курінь УГА, К. Дубик — Київська військова округа, Н. Гірняк — Австрійські та німецькі генерали й дипломати проти Василя Вишиваного та інші матеріали.

Понеділок Микола, **ГОВОРІТЬ ЛИШЕ ПОЛЕ**, новелі нариси, оповідання, стор. 317, мовно-літературний редактор В. Давиденко, суперобкладинка і ілюстрації Галини Мазепи, портрет (фото) автора, довідка про автора Івана Вараниці, в-во "Гомін України", Торонто, Канада, 1962.

ГАРНИЙ ПОДАРУНОК ДІТЯМ ШІСТЬ РІЧНИКІВ

"СОНЯШНИК"

оправлені у три великі книжки
(у Кожній по 440 сторінок друку):

1. За 1956 і 1957 роки — ціна: 6.50 дол.
2. За 1958 і 1959 роки — ціна: 6.50 дол.
3. За 1960 і 1961 роки — ціна: 6.50 дол.

Купіть ці три книжки і позбавитесь клопоту: що дитині дати прочитати, чи що їй прочитати, бо

- У цих трьох книгах знайдете відповідні матеріали на кожну пору року, на кожне політичне чи релігійне свято.
- У цих трьох книгах знайдете матеріали з історії та географії України.
- У цих трьох книгах знайдете твори найкращих сучасних дитячих письменників і письменників-класиків.
- У цих трьох книгах знайдете багато добрих ілюстрацій майже до кожного твору. Обкладинка кожного числа видрукувана у двох кольорах.

Книжки гарно оправлені в полотно, із золотими витисками.

Замовляти в "Нових Днях".

Населення Канади за переписом 1961 р.

Заостаннім переписом населення Канади становило 18.238.247 осіб.

За національним походженням воно розподіляється так:

англосаксів	—	—	7.996.669
французів	—	—	5.540.346
німців	—	—	1.049.599
українців	—	—	473.337
італійців	—	—	450.351
голландців	—	—	429.679
скандинавців	—	—	386.534
поляків	—	—	323.517
індійців та ескімосів	—	—	220.121
жидів	—	—	173.344
росіян	—	—	119.168
Решта	— інші народи.		

За переписом 1941 р. українців було 305.929, за переписом 1951 р. — 395.043, а тепер, як бачимо, 473.337 — зріст за останнє десятиліття на 19.8%.

Українці в окремих провінціях Канади (у дужках показано % українців до всього населення провінції):

1. Онтаріо	127,911	(2.05%)
2. Алберта	105,923	(7.95%)
3. Манітоба	105,372	(11.43%)
4. Саскачеван	78,851	(8.52%)
5. Бр. Колумбія	35,640	(2.18%)
6. Квебек	16,588	(0.31%)
7. Нова Шкотія	1,763	(0.24%)
8. Нью Брунсвік	379	(0.06%)
9. П.-Зах. Території	358	(1.55%)
10. Юкон	345	(2.35%)
11. Ньюфаундленд	141	(0.03%)
12. Пр. Едв. Айленд	66	(0.06%)

Українці й далі за кількістю займають че-

тверте місце в Канаді, хоч загальний відсоток їх меншився з 2.82 в 1951 р. до 2.59 в 1961 р., себто зменшення на 0.23%. Є велика небезпека, що через 10 років ми опинимося на п'ятому місці, бо відбувається велика імміграція з Італії, а українці не мають відки черпати поповнення і можуть в основному розраховувати на природній приріст і на відвоювання всяких загублених...

Зменшилась відсотково також група англосаксів з 47.9% у 1951 р. до 43.8% у 1961 р. Трошки зменшилось і французів: з 30.8% у 1951 р. до 30.4% у 1961 р.

З перепису видно, що Канада є багатонаціональною державою і це дає змогу всім народам розвивати свою культуру і відігравати певну роль у політичному житті країни.

Останній перепис виявив, що кількість українців-католиків у Канаді за останнє десятиріччя не тільки не зросла пропорційно до зросту всієї української групи, а навіть кількісно зменшилась. Важко ще сьогодні сказати, яка причина цього, але можна думати, що частина наших греко-католиків перейшла до інших церков, а частина записалась при переписі римокатоликами. Це питання тепер активно обговорюється в католицькій пресі і сьогодні ще не можна подати точних причин цього зменшення. Цей факт мусить тривожити всіх українців, бо може бути й таке, що зменшення католиків-українців зменшить кількість українців у Канаді взагалі. Взагалі, церковна справа і церковна політика й тактика в Канаді є дуже важливою національною справою. На жаль, у цій ділянці часто помітно безвідповідальність і не дуже то багату порядку. Наприклад, зміна календаря, якої багато хто домагається (є такі й між православними!), та інші заходи можуть нам дуже пошкодити у збереженні нашої національної групи в Канаді.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44. формат: 10 x 7. 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слишенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збілочка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-ох кольорах. Ціна — \$0.40.

“СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА” — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна — \$0.35.

“РУКАВИЧКА”, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк. Ціна — \$0.40.

Замовляти в “Нових Днях”:

ПУТІ ПЕРЕЛІТНИХ ПТАХІВ

Осінь. Поодинці й численними зграями, вдень і вночі покидають птахи рідні місця. Куди ж летять ці мандрівники? Серпокрильці, які раніш за всіх ще в серпні зникають з наших країв, зимують у Північній Африці. Сюди ж прямують ластівки, зібравшись перед відлетом у величезні зграї. Золотисті красуні іволги теж мандрують до тропічних лісів африканського материка. Співочі ж птахи: шпак, кропив'яник, дрозди, пліски зимують здебільшого на середземноморському узбережжі.

Втім далеко не всі птахи летять на південь. Грай, різні породи качок, деякі з куликів і маргінів летять на зиму до країн Західної Європи. А вівсанки дібровні та зелені вівчарки прямують на схід Азії, в Китай та Індію. Деякі перелітні птахи не такі вже й охочі багато летіти. Такі чудові плавці як корці та гагари частину путі до місць зимівлі пропливають за течією річок, що впадають у південні моря. Далеку мандрівку аж у долину Нілу частково проходять пішки деркачі.

Буває, що 2 — 3 місяці триває путь крилатих ман-

дривників від місць гніздування до районів зимівлі. Чимало їх гине в нелегкій дорозі. А все ж тільки не зазюрчать весняні струмки, як з далеких країв назад, на батьківщину, рушають зграї перелітних птахів.

ДВОВРОЖАЙНА КАРТОПЛЯ

У південних районах України врожай картоплі дуже знижується через виродження її під час весняного садіння.

Літне садіння, що його запропонував академік Лисенко, поліпшує насіннєві якості картоплі. Проте її бульби важко довго зберігати в доброму стані. Тому літне садіння стали проводити свіжозібраними бульбами, обробивши їх (для порушення спокою) тіосечовиною. Це поліпшує насіннєві якості, і на другий рік врожай картоплі, посадженої навесні, помітно збільшується, а вироджуваність бульб зменшується.

На Симферопільській дослідній станції для порушення спокою картоплі поряд з тіосечовиною випробовують гіберелін. Зібрані всередині червня бульби намочують у водному розчині гібереліну концентрацією

в 5 мг або кущі картоплі обприскують розчином (100 мг гібереліну на 1 л води) за 8 — 10 днів до початку копання. Тільки не зібрані бульби того ж дня й висаджують. Це дає добрі наслідки: більшу схожість та кращий урожай.

Такий спосіб можна рекомендувати для вирощування здорового насіннєвого матеріалу.

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

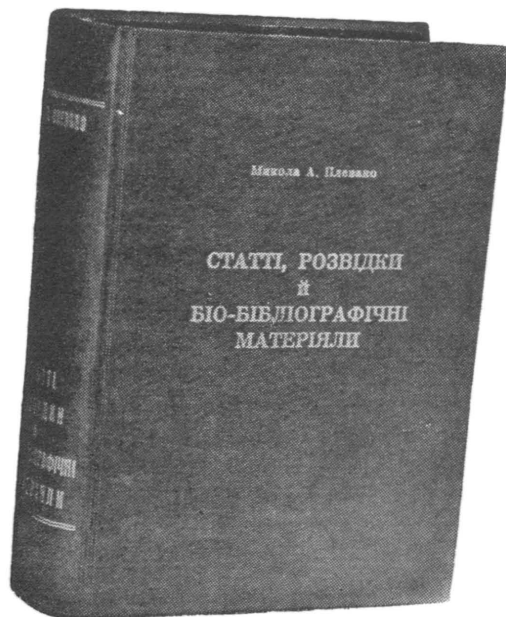
КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІБКИ,

△ НАПРАВИ,

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ.

В КОЖНІЙ ХАТІ, В КОЖНІЙ КУЛЬТУРНІЙ РОДИНІ, В КОЖНІЙ БІБЛІОТЕЦІ, ШКОЛІ, ІНСТИТУТІ

мусить бути книга:

Микола Плевако

СТАТТІ, РОЗВІДКИ Й БІО-БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

У цій книзі систематизовано твори майже всіх українських письменників, починаючи від І. Котляревського і кінчаючи 20-ми роками 20-го століття. Микола Плевако зібрав усе надбання української літератури — “все багатство, всю різноманітність тем у ній і силу та красу творчих засобів українських письменників”.

Миколу Плевако знищили російські окупанти, його праці зібрав і впорядкував відомий літературознавець Г. Костюк, книгу видав старший брат Миколи Плевако — Петро Плевако.

Ось як висловився про неї архієпископ Сильвестер (проф. С. Гаєвський):

“Ця книга є багатющим матеріалом і науково-методологічним і фактично-вказівним. Ціла доба освітлена в ній. Ніякий підручник, ні університетський виклад без неї тепер не в стані обійтись”.

Книгу висилає в-во “Нові Дні” на розпорядження Комітету. В крайньому разі в-во “Нові Дні” прийме й гроші для пересилки Комітетові, але будемо вельми вдячні нашим читачам, якщо вони вишлють їх **безпосередньо в Париж** на подану вище адресу.

Книга розкішно видана, на гарному папері, з ілюстраціями, у твердій оправі, має 808 сторінок друку.

Книги в продажі нема: частину тиражу видавець розіслав по чужих бібліотеках, а решту подарував Комітетові по будові храму св. Симона в Парижі (церква-пам’ятник Головному Отаманові Симонові Петлюрі) і її одержить той, хто внесе дві цеглинки на будову цього храму. Вартість 1 цеглинки — 15 дол.

Гроші слати на адресу: голови комітету:

P. Plewako, 38 Av. de L’Opera, Paris, 2-e, France

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ:

Просимо вчасно відновити передплату — нагадування забирають тільки час.

Як не хочете більше читати "Нових Днів", то повідомте вчасно — спинимо висилання.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне Парове --- Помпи
Сіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO

445 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.
PHONE: EM 8-6602

ПРАВОСЛАВНА ЛІТУРГІЯ НА ПЛАСТИНКАХ

Хор катедри св. Володимира в Торонті видав альбом з двох пластинок із записом повної Літургії, яку відправляють оо. протоієреї Петро Самець та Дмитро Фотій.

Хоч запис зроблено не в студії, а в залі, але хор у записі звучить гарно й чисто. Наспівано кращі зразки української церковної музики: Велика Єктенія О. Кошиця, "Благослови, душе моя", "Вірую", "Достойно є", "Прийдіть поклоніться" - кївського розспіву, а також твори

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО
Повідомляється українське громадянство
Торонта й околиці, що з днем 1-го червня
почало діяти нове українське
ПІДПРИЄМСТВО ДОСТАВИ ОПАЛОВОЇ
ОЛИВИ

CENTRAL FUEL OIL (Toronto) LTD.
15 Neepawa Ave. (cor. Roncesvalles)
Toronto 3, Ont.

Олива першої якості, а обслуга триває 24 години
Просимо звертатися до нас з повним довір'ям!
Тел. Бюро: 532-8648 — Вечірні: CR 8-1466
або CR 8-5306
Андрій ЗАПАРИНЮК, управитель

Д. Бортнянського, А. Веделея, К. Стеценка, М. Лисенка та інших.

Диригент хору — Юрій Головка.

Альбом із двох пластинок коштує 9.50 дол.
Замовлення і гроші слати на адресу:

J. KWAS
с/о St. Vladimir Cathedral
404 Bathurst St., Toronto, Ont., Canada

На фоті: хор катедри св. Володимира в Торонті.

Для Всіх Канадців...

Hon. L. P. Cecile, Q.C.
Minister of Public Welfare

Суспільна Служба в Онтаріо

Послуги Департаменту Суспільної Служби доступні без жадних обмежень усім мешканцям нашої провінції. Нужденні обставини чи інші особисті труднощі вистачають, щоб одержати індивідуальну допомогу. До цього не потрібно канадського громадянства, а деякі роди фінансової допомоги дається незалежно від того, як довго особа живе в Онтаріо.

Ми маємо в нашій провінції високий життєвий стандарт, який постав в наслідок наших природних багатств, нашої діяльної індустрії та нашого енергійного населення, але кожна людина через нещастя чи невідрадни обставини часом мусить вдатися до своїх співгромадян по допомозі.

Допомога дається через багато різних програм, якими завідує департамент. Деякі з них подаємо нижче:

- Допомога матерям
- Допомога непрацевдатним
- Дитяча служба
- Допомога старшим
- Доми для старших
- Реабілітаційна служба
- Денні садки
- Загальна суспільна допомога

Провінційальні бюро суспільної служби є в кожному районі Онтаріо. В них працює професійний персонал, який дає персональну службу і поради.

ONTARIO

Ви можете одержати з нашого Департаменту в будинках Парляменту в Торонті дальші інформації про всі провізії, які забезпечують добробут усіх мешканців Онтаріо.

ONTARIO DEPARTMENT OF PUBLIC WELFARE

Hon. Louis P. Cecile, Q.C., LL.D., Minister
